

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Сучасні платіжні системи та розрахунки в Україні, шляхи підвищення надійності та ефективності їх функціонування

Виконала: студентка групи ФК23-2м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Бірюк Тетяна Олександрівна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник Доцент кафедри, Архирейська
Н.В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент

(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Бірюк Тетяна Олександрівна. Сучасні платіжні системи та розрахунки в Україні, шляхи підвищення надійності та ефективності їх функціонування.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» . – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

У роботі розглянуто сутність функціонування платіжних систем в Україні. Проведено аналіз основних показників діяльності АТ «АБ «РАДАБАНК» щодо фінансового стану, електронних платіжних засобів та інфраструктури платіжних пристроїв. Також проведено дослідження сучасного стан розвитку платіжних систем в Україні в умовах воєнного стану та стану розвитку міжнародних платіжних систем в Україні. На основі проведеного аналізу виявлені проблеми та виклики платіжних систем в Україні та вивчені і запропоновані використання новітніх технологій у платіжних системах.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 98 сторінках, містить 20 таблиць, 17 рисунків. Список використаних джерел включає 80 найменувань.

Ключові слова: платіжні системи, система електронних платежів, комерційні банки, економічні нормативи, банківська система.

SUMMARY

Biriuk Tetiana. Modern payment systems and settlements in Ukraine, ways to increase the reliability and efficiency of their operation

Qualification work for the Master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance ". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The work examines the essence of the functioning of payment systems in Ukraine. An analysis of the main activity indicators of RADABANK JSC regarding financial condition, electronic means of payment and infrastructure of payment devices was carried out. Research was also conducted on the current state of development of payment systems in Ukraine under the conditions of martial law and the state of development of international payment systems in Ukraine. Based on the analysis, the problems and challenges of payment systems in Ukraine were identified, and the use of the latest technologies in payment systems was studied and proposed.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources, appendices, presented on 98 pages, contains 20 tables, 17 figures. The list of used sources includes 80 titles

Key words: payment systems, electronic payment system, commercial banks, economic regulations, banking system.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	8
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	26
2.1 Організаційно-економічна характеристика АТ «АБ «РАДАБАНК»	26
2.2 Сучасний стан розвитку платіжних систем в Україні в умовах воєнного стану	44
2.3 Стан розвитку міжнародних платіжних систем в Україні	63
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	70
3.1 Проблеми та виклики платіжних систем в Україні	70
3.2 Використання новітніх технологій у платіжних системах	77
ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах платіжна система є ключовим елементом національної економіки та центральною ланкою фінансово-кредитної системи. Як свідчить досвід розвинутих країн, ефективна організація платіжної системи сприяє вдосконаленню грошово-кредитних відносин, покращенню функціонування фінансової сфери в цілому, забезпеченню стабільності національного господарства та ефективному здійсненню міжнародних валютних розрахунків.

За останні кілька десятиліть відбулися суттєві зміни, які перетворили електронну комерцію на невід'ємну частину нашого повсякденного життя. Електронні платіжні системи в Інтернеті досягли найвищого рівня розвитку завдяки різкому збільшенню числа користувачів глобальної мережі та розширенню ринків електронної комерції. Якщо в середині 90-х років у світі налічувалося лише кілька сотень електронних платіжних систем, то з 1995 року кількість користувачів цих систем зростала майже щорічно, подвоюючись.

Платіжні системи, будучи основним елементом економічних операцій, мають на меті задовольнити зростаючі потреби суб'єктів господарювання. Швидкий розвиток світової економіки висуває високі вимоги до доступності, безпеки, швидкості, зручності та вартості розрахунків і переказів між контрагентами. Нездатність традиційних паперових грошей повною мірою задовольнити потреби споживачів підвищує важливість платіжних систем для економіки країни.

На сьогодні платіжні системи виконують не лише традиційні функції посередництва у переміщенні платежів між економічними суб'єктами, але й відіграють важливу роль у генеруванні та передачі цифрових інновацій користувачам у нефінансові сектори. Швидкий розвиток цифрової економіки дозволяє платіжним системам максимально реалізувати свій творчий потенціал. На платіжному ринку з'являються нові учасники, цифрові платіжні

технології та інструменти, а також нестандартні інноваційні рішення. Формується загальне цифрове середовище, і ринкова платіжна інфраструктура змінюється не лише в якісному, а й в кількісному відношенні. Під впливом науково-технологічного прогресу платіжний ринок цифровізується швидше, ніж інші нефінансові сфери. Відкриваються нові інтерфейси, вдосконалюються канали для руху коштів у платіжних системах, а також відбувається інтеграція платіжних послуг з іншими фінансовими і нефінансовими послугами. Це призводить до залучення нових учасників, зокрема нефінансових, та змінює характер і форми розрахунково-платіжних відносин.

Тематика дослідження платіжних систем залишається актуальною вже тривалий час, оскільки в умовах цифрової економіки платіжні системи демонструють високу здатність до еволюції платіжних інструментів. Особливу роль у цьому процесі відіграє взаємодія між змінами в інформаційній сутності грошей та їх матеріальних носіях, які є невід'ємними один від одного. У сучасному світі розвиток і трансформація платіжних засобів головним чином пов'язані з технологічною підтримкою, а також з напрямками науково-технологічного прогресу, що призвело до заміни традиційних безготівкових розрахунків картковими, здебільшого електронними, платіжними інструментами.

Позитивна динаміка зростання кількості користувачів Інтернету, швидке збільшення числа нових сайтів та активний розвиток електронної торгівлі вказують на великі перспективи розвитку електронних платіжних систем в Інтернеті, що, в свою чергу, призведе до зростання обсягів електронної комерції. Саме цей аспект робить тему дослідження надзвичайно важливою та актуальною.

Дану проблематику у своїх працях розглядають відомі українські науковці, а саме: Б. Адамик, В. Ткачук, А. Азарова, Теслюк О., О. Заруцька, Т. Прохорець, М. Євдокімова, Н. Поліщук, Н. Голда та інші. Однак на сьогодні

ще залишилися питання, які потребують подальшого аналізу та теоретичних узагальнень

Метою дипломної роботи є вивчення сутності та аналіз сучасного стану платіжних систем в Україні, розробка шляхи підвищення надійності та ефективності їх функціонування.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

– дослідити теоретичні основи функціонування платіжних систем в Україні;

– проаналізувати сучасний стан розвитку платіжних систем в Україні в умовах воєнного стану;

– розглянути використання новітніх технологій у платіжних системах;

– охарактеризувати проблеми та виклики платіжних систем в Україні;

– дослідити забезпечення кібербезпеки платіжних систем в цифровому просторі;

– окреслити перспективи розвитку глобального платіжного простору та його вплив на вітчизняні платіжні системи.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування сучасних платіжних систем.

Предметом дослідження є пошук шляхів підвищення надійності та ефективності сучасних платіжних систем та розрахунків в Україні.

Методи дослідження. Основними методами, які, використовувалися в дипломній роботі, є діалектичний підхід, індукція і дедукція, монографічне вивчення літературних джерел, порівняльний економічний аналіз, методи статистичної обробки даних зокрема, графічний, табличний, розрахунок абсолютних та відносних показників, фундаментальний аналіз фінансового середовища бізнесу. Для аналізу сучасного стану функціонування платіжних систем України використано такі методи дослідження, як економіко-статистичні методи збирання й обробки інформації з подальшим застосуванням порівняльного й системного аналізу для оціночного узагальнення отриманих результатів зміни динаміки показників.. Аналіз

динаміки показників економічного розвитку здійснювався графічним методом. Графічні методи використано на основі первинного аналізу даних поетапно, і вони забезпечують спосіб візуального представлення статистичних даних. Інструментарій діаграм використовується для порівняння даних і аналізу динаміки, структури та зв'язків на основі методів статистичного аналізу. Це дослідження побудоване на лінійних діаграмах, які в основному зосереджені на аналізі впливу інформаційних змін. Водночас вони дозволяють оцінити структурні зміни процесів і явищ та порівняти визначені показники. У роботі також використано теоретико-методологічні підходи до класифікації платіжних систем (серед яких порівняльний, структурно-функціональний, групування та узагальнення, системний, ризик-орієнтований, об'єктний, інституціональний

Практичне значення отриманих результатів

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні документи з питань банківського регулювання та банківського нагляду, наукові публікації з проблем функціонування та розвитку платіжних систем.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 98 сторінках, містить 20 таблиць, 17 рисунків. Список використаних джерел складає 80 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Інтенсивний розвиток нових технологій, збільшення кількості мобільних пристроїв із постійним доступом до мережі Інтернет, поява нових провайдерів, здешевлення послуг зв'язку, розповсюдження електронної комерції та зростання кількості користувачів, які надають перевагу віддаленій взаємодії з банками, створили сприятливі умови для зростання обсягів безготівкових платежів. Поряд із традиційними банківськими переказами через відділення, з'явилися платіжні інструменти, що дозволяють здійснювати операції без обов'язкового фізичного візиту до банку. Такі засоби, як електронні платіжні системи, поступово набули популярності. Банківські картки, що стали одними з перших електронних засобів платежу, залишаються популярними серед населення і продовжують зміцнювати свої позиції в системі безготівкових розрахунків.

Отже, інтеграція електронних платіжних засобів була зумовлена потребою в безготівковому фінансовому обігу. Поширення безготівкових операцій та розвиток методів електронної передачі інформації поступово усунули необхідність у використанні паперових документів для платежів та розрахунків. Для автоматизації та прискорення процесів безготівкових розрахунків, починаючи з середини 1970-х років, у більшості розвинених країн почали запроваджувати електронні платіжні системи для кредитних та платіжних операцій. Обробка таких операцій здійснювалася за допомогою електронно-обчислювальних машин або автоматизованих розрахункових систем банків. Це значно спростило управління безготівковими розрахунками і мінімізувало використання паперових документів у цих процесах [69].

Еволюційний розвиток платіжних систем відбувається через поєднання технологічної та організаційної модернізації. Технологічні зміни у цій сфері базуються на впровадженні інновацій у платіжні інструменти. Класифікація

платіжних інструментів за різними критеріями, такими як форма, технології, що використовуються в платіжних механізмах, функціональні можливості, типи карток, організації-емітенти, можливість поповнення, кратність використання, права власності, допомагає визначити ключові напрями технологічної модернізації. Серед таких напрямів – удосконалення функцій платіжних засобів, розширення асортименту карткових продуктів, інтеграція можливостей різних емітентів для створення комбінованих інструментів, які можуть ефективно використовуватися в національній платіжній системі [67].

Платіжні системи забезпечують безперервний рух грошових потоків у державному, комерційному, некомерційному секторах, а також серед приватних осіб. Під впливом науково-технічного прогресу ринок платіжних послуг активно цифровізується, і до традиційних процесів надання послуг підключаються нові учасники: роздрібні мережі, постачальники послуг, мобільні оператори та інші нефінансові суб'єкти. З'являються нові форми та види грошей, змінюються їхні характеристики, а також властивості платіжних інструментів. Платіжний ринок розширює свої межі за рахунок трансформації попиту та пропозиції, виходячи за рамки класичних відносин «платник – банк – отримувач». Роздрібні платіжні системи виступають важливою ланкою, що поєднує фінансовий ринок із реальним сектором економіки та роздрібною сферою. Ділова активність, інвестиційний клімат, економічне зростання та добробут громадян значною мірою залежать від масштабу, доступності, швидкості та прозорості проведення платежів [65].

Вітчизняний науковець Ю. Козир дослідив основні передумови, що сприяли розвитку електронних платіжних систем. До таких передумов він відносить стрімкий розвиток технологій, зростання кількості мобільних пристроїв із безперервним доступом до Інтернету, появу нових провайдерів, зниження вартості використання мережі, поширення електронної комерції, а також зміну поведінки користувачів, які надають перевагу дистанційній взаємодії з банками та здійсненню покупок в Інтернеті [25].

Історично першою електронною платіжною системою стала система, розроблена у середині 1990-х років англійською компанією Mondex. На теперішній час їх величезна кількість. Найбільші платіжні системи – PayPal, Neteller, Egold, StormPay, PayAce, E-gold, ТАРГЕТ, SWIFT, SEPA, IBAN, LigPay, Wise та інші [23].

Еволюцію платіжних систем можна розділити на три основні етапи, узагальнені М. Пожидаєвою на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду:

- перший етап (кінець XVIII – кінець XIX століття) – період, коли були закладені правові основи для появи перших платіжних інструментів у вигляді чеків, векселів та документів, що ґрунтувалися на взаємному заліку вимог;
- другий етап (XX століття) – початок впровадження електронних платіжних засобів і перших електронних грошей, що поступово замінювали паперові розрахункові інструменти;
- третій етап (XXI століття – до сьогодні) – глобальна цифровізація платіжних операцій, зокрема, популяризація систем електронних платежів, таких як PayPal, Payoneer, Skrill, розвиток криптовалют, QR-кодів і цифрових валют [34].

На рис. 1.1. відображено основні віхи еволюції платіжних систем. Остання віха, серед запропонованих, – «Безготівкова економіка та криптовалюта» – є одним з головних трендів сучасності та перспективою на майбутнє.

Отже, поняття «платіжна система» сформувалося разом із активною цифровізацією суспільства та автоматизацією банківських процесів, однак досі не має його єдиного визначення. Водночас, важливість платіжних систем і потреба в розробці сучасних вимог до них є очевидними. Одне з перших визначень платіжної системи запропонував американський економіст Брюс Дж. Саммерс (B. J. Summers). Він описав платіжну систему як «сукупність засобів для здійснення грошових платежів та виконання зобов'язань, що виникають у процесі економічної діяльності» [59].

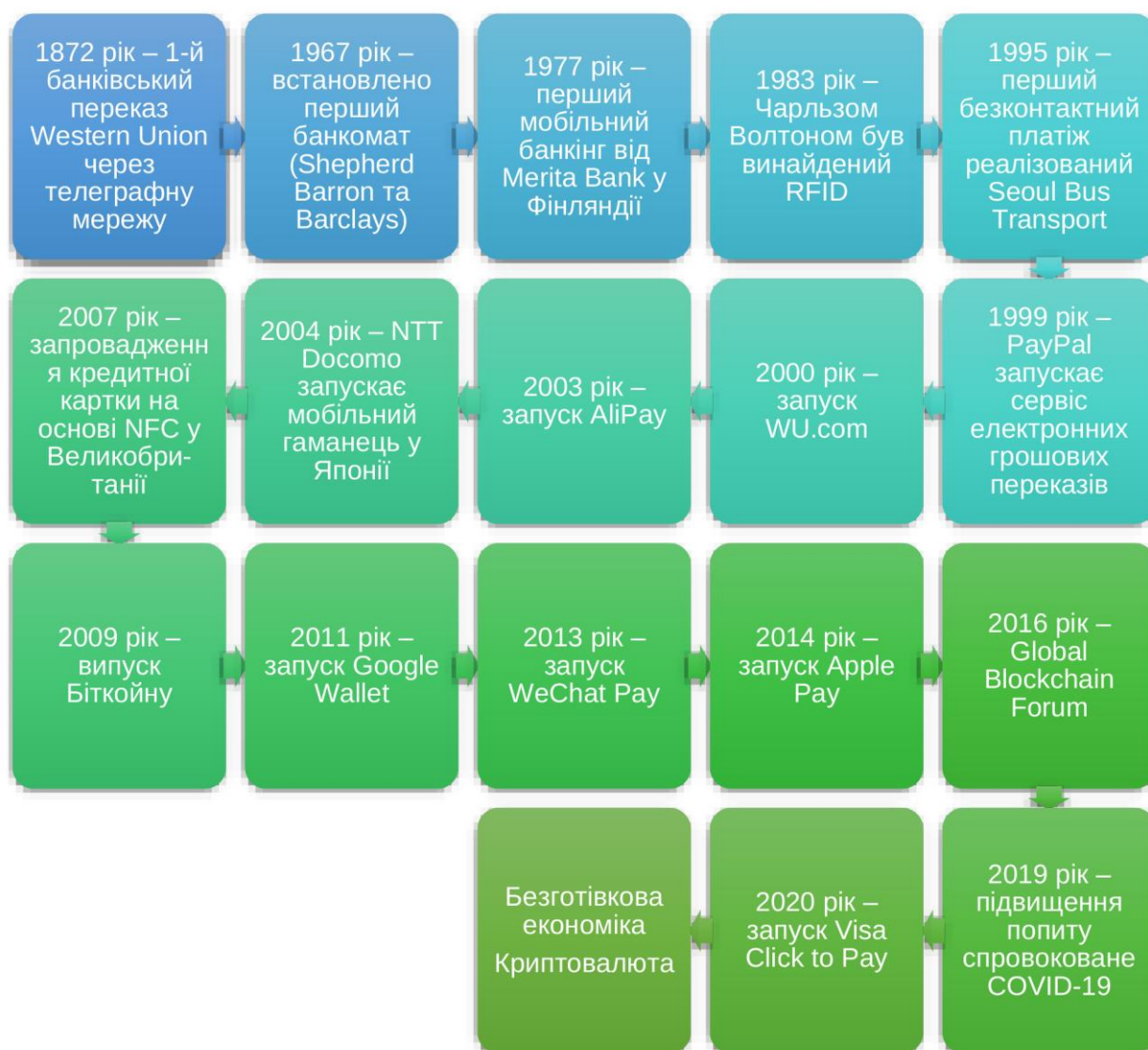

Рис. 1.1. Еволюція платіжних систем [59]

У сучасній світовій практиці під платіжними системами розуміють сукупність інструментів, процедур і правил, що регулюють обмін грошовими коштами між учасниками. Європейський парламент у своїй директиві надає більш функціонально обмежене визначення цього поняття. Відповідно до директиви, платіжна система – це система переказу коштів, яка має офіційні стандартизовані процедури та загальні правила для обробки, клірингу та/або розрахунку платіжних операцій [59].

Платіжна система є сукупністю відносин, що виникають між економічними суб'єктами в процесі створення, обміну, розподілу та перерозподілу платіжних інструментів для проведення розрахунків, переказів

коштів та врегулювання боргових зобов'язань між учасниками економічного обігу. У визначенні, поданому колективом авторів Енциклопедії банківської справи України, платіжна система охоплює поєднання платіжних інструментів, банківських процедур (зокрема, міжбанківських систем переказу коштів) із правилами та організаційними процедурами, що регулюють їх використання. Це визначення зосереджує увагу на банківських процедурах та міжбанківських системах переказів, що фактично звужує поняття «платіжна система» до системи безготівкових розрахунків [47].

У вузькому сенсі платіжна система – це сукупність фінансових інститутів, що забезпечують розрахунково-платіжне обслуговування економічних суб'єктів, сприяючи підвищенню соціальної та економічної ефективності, оптимізації грошового обороту, зменшенню трансакційних витрат та прискоренню руху коштів усередині системи [23].

У широкому розумінні платіжна система є універсальною фінансовою категорією, що охоплює сукупність фінансових інститутів, які системно працюють у сфері грошового обігу економіки, підтримуючи стійкий макроекономічний розвиток та забезпечуючи соціально-економічну ефективність діяльності підприємницьких суб'єктів [23].

Колектив авторів Економічної енциклопедії під редакцією С. В. Мочерного визначає поняття «платіжна система» в трьох різних значеннях:

1. Платіжна система як об'єднання – це інтеграція адміністрації, розрахункового банку, еквайера та процесингового центру, яка базується на єдиних нормативних, договірних, фінансових і технічних документах, що регламентують взаємовідносини учасників і встановлюють правила надання автоматизованих послуг за допомогою платіжних карток.

2. Платіжна організація та її учасники – це сама платіжна організація, члени цієї системи та учасники, а також взаємовідносини, що виникають між ними під час виконання розрахунків за операції з використанням платіжних карток.

3. Нормативно-правова та технічна база – це сукупність нормативних, договірних, фінансових та інформаційно-технічних засобів і рішень, що визначають порядок взаємодії учасників платіжної системи (банків, установ, компаній) щодо використання банківських платіжних карток [34].

Кочеткова Н. М. у підручнику «Гроші та кредит» зазначає, що платіжна система – це набір платіжних інструментів, банківських процедур та, зазвичай, міжбанківських систем переказів, які інтегруються для забезпечення валютного обігу. Вона включає інституційні та організаційні правила, що регулюють використання цих інструментів і процедур. Основною метою платіжної системи є сприяння розвитку виробництва товарів і послуг [30].

Існує також таке визначення: «Платіжна система – це платіжна організація, до складу якої входять її члени та сукупність відносин, що виникають між ними під час проведення переказу грошей» [26].

Науковці також акцентують увагу на національній платіжній системі та на електронній платіжній системі.

Так, національна платіжна система визначається як сукупність фінансових і нефінансових інститутів, що функціонують в межах певного історичного періоду та взаємодіють відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів. Її основна мета – оптимізація грошового обігу та задоволення розрахунково-платіжних потреб суспільства відповідно до встановлених параметрів грошово-кредитної політики, вимог інноваційного розвитку та забезпечення підвищення соціальної ефективності.

Електронна платіжна система – це сукупність сучасних технологій, які використовують цифрову інфраструктуру для проведення різноманітних фінансових операцій з використанням безготівкових коштів. Це самостійна та незалежна структура, що включає провайдерів платіжних послуг, офіційних координаторів і банківські осередки. Електронна платіжна система дає змогу здійснювати розрахунки за товари, послуги, проекти та інші сервіси [25].

Часто платіжні системи, що функціонують в Інтернеті на програмній основі, називають «системами електронних грошей». Як зазначає Ю. Трубін, «система електронних грошей – це модель, яка складається з набору підсистем, що дозволяють переміщення електронної вартості під контролем системного адміністратора, який відповідає за безпеку створення та обігу грошей у межах цієї системи». Він також пропонує використовувати термін «платіжна система на основі електронних грошей», який охоплює сукупність суспільних відносин, що виникають між платіжними організаціями, банками-емітентами та учасниками платіжної системи при здійсненні розрахункових операцій з використанням електронних грошей [68].

Загальні принципи функціонування платіжних систем в Україні регулюються низкою основних нормативно-правових актів, що забезпечують належний нагляд і регулювання в цій сфері. Серед них важливими є:

1. Закон України «Про платіжні послуги», який визначає поняття та порядок виконання платіжних операцій, регулює надання платіжних послуг, категорії надавачів цих послуг, а також умови їх авторизації, функціонування платіжних систем, випуск і використання електронних та цифрових грошей Національного банку України (НБУ) [53].

2. Закон України «Про НБУ», який визначає повноваження Національного банку щодо банківського регулювання, нагляду за платіжними системами і системами розрахунків, а також контролю за дотриманням інших нормативно-правових актів [52].

3. Закон України «Про банки і банківську діяльність», що регулює банківські платіжні інструменти та фінансові платіжні послуги, надані банками [51].

4. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який регулює надання фінансових, зокрема платіжних, послуг, встановлюючи загальні правила для суб'єктів фінансового ринку [55].

5. «Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів», що визначає вимоги НБУ до емісії платіжних інструментів

(включаючи електронні платіжні засоби), а також до здійснення розрахунків з їх використанням [49].

б. Міжнародні стандарти і рекомендації, такі як принципи Комітету з питань платіжної і ринкової інфраструктури (СРМІ) та рекомендації Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), які забезпечують гармонізацію нормативно-правових вимог в Україні з міжнародними стандартами.

Ці документи створюють правову основу для ефективного та безпечного функціонування платіжних систем в Україні, забезпечуючи їх стабільність і розвиток.

Так, відповідно до ст. 1.28 Закону України «Про платіжні послуги», платіжна система визначається як система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи [53].

Водночас, Закон України «Про Національний банк України» визначає, що НБУ несе відповідальність за регулювання платіжних систем і систем розрахунків у державі. НБУ забезпечує безперервне, надійне та ефективне функціонування платіжних систем, контролюючи їх діяльність, а також сприяє розвитку платіжних систем, створених ним, тим самим підтримуючи стабільність і розвиток платіжної інфраструктури в Україні [52].

Слід наголосити, що розвиток електронних платіжних систем має багато переваг для економіки та користувачів, серед яких:

1. Підвищення швидкості та зручності транзакцій – можливість здійснювати платіж у будь-який час і в будь-якому місці (наприклад, через смартфон), що суттєво зменшує час на виконання операцій і покращує користувацький досвід.

2. Підвищення фінансової інклюзивності – доступ до банківських послуг для користувачів, які раніше не могли скористатися ними, що збільшує

рівень фінансової грамотності серед населення та сприяє більш широкому використанню безпечних і зручних платіжних інструментів.

3. Скорочення витрат на друк, обіг та обслуговування готівки – електронні платіжні системи значно знижують потребу в обслуговуванні фізичних грошей, що призводить до економії ресурсів.

4. Полегшення та прискорення міжнародних переказів – електронні платіжні системи знижують витрати та час на трансакції між країнами, що сприяє зростанню міжнародної торгівлі та бізнесу.

5. Створення нових можливостей для розвитку бізнесу – електронні платежі відкривають нові горизонти для інтернет-комерції, дозволяючи підприємствам розширювати свою діяльність і залучати клієнтів на глобальному рівні.

6. Підвищення прозорості у фінансовій системі – усі трансакції стають відслідковуваними, що знижує можливості для корупції та шахрайства.

7. Зниження ймовірності підробки розрахункових документів – електронні платежі використовують технології, що забезпечують більший рівень безпеки у порівнянні з традиційними методами.

8. Сприяння контролю за станом грошової маси – можливість точного моніторингу і контролю за обігом грошей у реальному часі допомагає державним органам у проведенні грошово-кредитної політики.

9. Зниження збитків від шахрайства та низької швидкості трансакцій – автоматизовані системи обробки платежів знижують ризики пов'язані з людським фактором та покращують ефективність фінансових операцій [47].

Таким чином, розвиток електронних платіжних систем має далекосяжний вплив на покращення економічної ефективності, підвищення доступності фінансових послуг і зниження витрат для всіх учасників платіжного процесу.

Отже, сучасні платіжні системи дійсно мають значний потенціал для якісної трансформації та кількісного розширення. Їхні основні характеристики

можуть бути оцінені за низкою важливих параметрів, що забезпечують ефективність та зручність для користувачів:

1. Зростання швидкості проведення платежів: Це досягається завдяки як технічним інноваціям (вдосконалення інфраструктури, автоматизація процесів), так і оптимізації фінансових механізмів (наприклад, скорочення кількості етапів перевірки платіжних операцій). Така швидкість дозволяє зменшити час очікування на підтвердження платежу та прискорити взаємодію між учасниками угод [22].

2. Скорочення витрат: Платіжні системи дозволяють значно знизити витрати як на саму операцію (наприклад, комісії), так і на організацію трансакцій (менше етапів і посередників у процесі переказу коштів). Це досягається завдяки збільшенню масштабу операцій та автоматизації процесів.

3. Високий ступінь зручності для суб'єктів угод: Зручність забезпечується через наближення платіжної інфраструктури до користувачів (наприклад, мобільні додатки, POS-термінали), спрощення платіжних процедур через стандартизацію і впровадження універсальних інструментів, а також через використання маркетингових інструментів для залучення нових клієнтів [22].

4. Безпека проведення платежів та прийнятний рівень ризиків: Забезпечення безпеки досягається за рахунок прозорості операцій і використання спеціальних механізмів для мінімізації ризиків, таких як шифрування, автентифікація і багаторівнева перевірка. Усі ці заходи допомагають знижувати ймовірність шахрайства чи помилок при проведенні операцій.

5. Соціальна ефективність: Платіжні системи сприяють загальному поліпшенню соціального клімату, оскільки роблять фінансові послуги більш доступними для широких верств населення, включаючи віддалені регіони чи малозабезпечені групи. Вони також забезпечують розвиток суміжних сфер, таких як електронна комерція, фінансова освіта та інші галузі, що призводить до підвищення загальної соціально-економічної ефективності [22].

Також, платіжні системи мають критично важливе значення для стабільності та ефективності економіки, оскільки вони забезпечують безперебійний рух грошових коштів та виконують кілька ключових функцій:

1. Забезпечення безперервності грошового обороту та безперебійності здійснення платежів. Платіжні системи є основою для проведення різноманітних фінансових операцій, таких як перекази коштів, оплата товарів та послуг, купівля, продаж і облік фінансових активів. Вони гарантують, що всі операції виконуються своєчасно і в повному обсязі, підтримуючи банківську ліквідність та забезпечуючи швидке завершення розрахунків у день валютування [47].

2. Координація учасників платіжної системи, контроль і нагляд за порядком проведення платежів. Важливою функцією є встановлення та контроль над дотриманням правил між учасниками платіжних відносин. Це забезпечує стабільність фінансових операцій, знижує ризики для учасників та захищає їх від шахрайства, а також сприяє запобіганню фінансових злочинів, таких як відмивання грошей та ухилення від податків.

3. Глобалізаційна функція. Платіжні системи сприяють інтеграції національних економік у глобальний фінансовий простір, що дозволяє здійснювати міжнародні фінансові операції. Це, у свою чергу, допомагає розвивати світову торгівлю, залучати іноземні інвестиції та сприяє міжнародному співробітництву, що важливо для стійкого розвитку глобальної економіки.

4. Гарантійна функція. Платіжні системи виступають як гаранті безпеки фінансових операцій. Вони забезпечують захист прав учасників угод та їх фінансових інтересів, сприяючи стабільності та довірі до платіжних інструментів. Це також включає боротьбу з фінансовими злочинами, такими як шахрайство або незаконні фінансові операції [47].

Отже, платіжні системи виконують стратегічну роль у забезпеченні стабільного функціонування економічних процесів, ефективному розподілі

фінансових ресурсів і підтримці безпеки в рамках міжнародної та внутрішньої економіки.

В Україні платіжні системи поділяються на внутрішньодержавні та міжнародні залежно від географії їхньої діяльності та статусу платіжної організації. (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Класифікація платіжних систем України [45]

Внутрішньодержавна платіжна система – це платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом України та здійснює свою діяльність виключно в межах країни. Такі системи забезпечують перекази грошей лише в національних кордонах. Їх діяльність регулюється виключно українським законодавством.

Міжнародна платіжна система – це платіжна система, в якій платіжна організація може бути резидентом або нерезидентом, і яка функціонує на території двох і більше країн, забезпечуючи грошові перекази між ними. Для участі в міжнародній платіжній системі українські банки, клірингові установи та інші фінансові організації повинні укласти договори з відповідними платіжними організаціями та отримати дозвіл Національного банку України.

Це дозволяє українським установам брати участь у міжнародних фінансових операціях і надавати послуги міжнародних переказів [46].

Сучасні платіжні системи мають складну багаторівневу структуру, яка включає кілька важливих елементів для забезпечення ефективного та безпечного функціонування. Ключові структурні складові платіжної системи:

1. Банківські та небанківські організації – це фінансові установи, які мають законне право здійснювати транзакції та розрахунки різних видів. Вони можуть бути як банками, так і іншими учасниками, що надають платіжні послуги, такими як небанківські фінансові установи, платіжні організації та провайдери фінансових послуг.

2. Нормативна база – платіжні системи функціонують на основі правових угод і регулюються різноманітними нормативними актами, що визначають порядок проведення операцій, умови укладання договорів між сторонами та правила виконання платіжних транзакцій. Нормативна база також включає закони, що регулюють фінансові операції, захист прав споживачів та правила для запобігання шахрайству і фінансовим злочинам.

3. Технічне обслуговування та комунікаційні інструменти – це системи та інфраструктура, що забезпечують зв'язок між учасниками платіжних систем. Включають канали зв'язку для проведення операцій, технології для обробки платіжних запитів та взаємодії між різними компонентами платіжної системи. Це можуть бути як прямі канали зв'язку між банками і клієнтами, так і опосередковані системи через процесингові та комунікаційні центри.

4. Асоціація банків – ядром платіжної системи є об'єднання банків, що створюють договірні зобов'язання для взаємодії в межах системи. Ці асоціації координують діяльність банків у рамках платіжних операцій і забезпечують їхню взаємну довіру та співпрацю.

5. Мережа точок обслуговування – це підприємства торгівлі та сервіси, які здійснюють прийом і обробку платіжних операцій від споживачів через платіжні картки, електронні гроші чи інші платіжні інструменти.

б. Спеціалізовані не фінансові організації – важливим елементом є підприємства, які надають технічну підтримку платіжних систем, зокрема, процесингові центри, що обробляють платіжні транзакції, та комунікаційні центри, що забезпечують необхідні канали для обміну даними. Також це можуть бути центри технічного обслуговування, що підтримують платіжні картки та інші інструменти в робочому стані [45].

Ці елементи взаємодіють між собою, створюючи ефективну платіжну інфраструктуру, яка дозволяє проводити транзакції швидко, безпечно і з мінімальними витратами для всіх учасників.

Учасниками платіжної системи є різні групи осіб або організацій, які взаємодіють між собою в рамках платіжних операцій. Вони можуть бути як юридичними, так і фізичними особами, що залучені до процесу переказу грошей через платіжні інструменти цієї системи. Всього можна виділити чотири основні групи учасників платіжних систем:

1. Користувачі платіжних послуг, що не є банками. Це особи або організації, які використовують платіжні послуги для здійснення платежів, але не надають фінансові послуги іншим. Це можуть бути фізичні особи, компанії або інші не фінансові установи, які є кінцевими користувачами платіжних систем (наприклад, споживачі, які здійснюють розрахунки за допомогою карток, мобільних платежів чи електронних гарантів) [35].

2. Банківські установи. Це фінансові організації, які є основними учасниками платіжних систем. Вони виконують функції випуску платіжних інструментів (карток, електронних грошей), обробки та виконання платежів, а також надають платіжні послуги своїм клієнтам. Банк може виступати як платіжний агент або посередник в транзакціях.

3. Центральний банк. Центральний банк має надзвичайно важливу роль у платіжних системах. Він забезпечує нагляд та регулювання платіжних систем, видає нормативні акти, що регулюють операції з платіжними засобами, та надає ліквідність платіжним системам. Також центральний банк

може бути емітентом платіжних інструментів, як у випадку з електронними грошима Національного банку.

4. Спеціалізовані посередники. Це інші організації, які не є банками, але відіграють важливу роль у забезпеченні функціонування платіжних систем. До таких посередників належать процесингові центри, що обробляють платіжні транзакції, технічні провайдери платіжних послуг, оператори платіжних систем, а також інші компанії, які забезпечують інфраструктуру для проведення електронних платежів [17].

Ці учасники разом забезпечують ефективно, безпечно та зручне функціонування платіжних систем, сприяючи розвитку економічних відносин і забезпеченню фінансової стабільності.

У контексті платіжних систем важливо розрізняти ролі членів платіжної системи та платіжної організації, оскільки кожен із цих учасників має різні функції та обов'язки.

1. Член платіжної системи – це юридична особа, яка на основі ліцензії або договору з платіжною організацією має право надавати платіжні послуги в межах платіжної системи. Член платіжної системи може бути банком чи іншою фінансовою установою, що бере участь у виконанні операцій переказу грошей через платіжні інструменти цієї системи, і зобов'язана дотримуватися правил, визначених платіжною організацією. Вони забезпечують безпосередню реалізацію платіжних операцій для користувачів платіжних послуг (фізичних і юридичних осіб), таких як переведення коштів, поповнення рахунків, обробка транзакцій [19].

2. Платіжна організація – це юридична особа, яка є власником або має право використовувати товарні знаки і бренди платіжної системи (наприклад, логотипи карткових брендів або інших платіжних інструментів) і визначає основні правила функціонування цієї системи. Платіжна організація може включати в себе встановлення умов використання платіжних інструментів, нагляд за дотриманням цих правил, забезпечення безпеки операцій, а також розробку та реалізацію інновацій у платіжних технологіях.

Платіжна організація несе юридичну відповідальність за діяльність платіжної системи, а також може виступати в ролі посередника для регулювання взаємодії між її учасниками [19].

Отже, платіжна організація задає правила і стандарти функціонування платіжної системи, в той час як члени цієї системи виконують операції з надання платіжних послуг кінцевим користувачам.

Платіжна система України має складну структуру, що включає різні компоненти для забезпечення ефективності та безпеки платіжних операцій у фінансовій сфері. До основних компонентів, що складають національну платіжну систему, належать:

1. Системи електронних платежів Національного банку України – це основна інфраструктура для здійснення міжбанківських переказів. Найбільш відомою серед таких систем є Система електронних платежів НБУ (СЕП), яка забезпечує ефективний обмін електронними платіжними документами між банками, установами та іншими учасниками фінансового ринку. Система гарантує швидкість, точність і безпеку фінансових операцій на міжбанківському рівні [14].

2. Системи автоматизації роботи банків (програмні комплекси «Операційний день банку») – ці системи використовуються банками для автоматизації внутрішніх операцій, які здійснюються протягом робочого дня. Вони включають в себе обробку платіжних документів, управління грошовими потоками, моніторинг платіжних операцій, а також забезпечують синхронізацію з іншими системами для здійснення міжбанківських розрахунків і трансакцій.

3. Внутрішньобанківські платіжні системи – це платіжні системи, які функціонують всередині конкретного банку і забезпечують обробку та здійснення платіжних операцій між його клієнтами або різними рахунками. Вони дозволяють проводити трансакції без необхідності взаємодії з іншими фінансовими установами і можуть включати інструменти для переказів між клієнтами банку, поповнення рахунків, оплати послуг тощо [14].

4. Системи «клієнт – банк» – це платіжні системи, що забезпечують електронні розрахунки між клієнтом і банком. Такі системи надають клієнтам (фізичним та юридичним особам) можливість здійснювати фінансові операції, такі як оплата рахунків, перекази, перевірка залишків на рахунках та інші банківські послуги через інтернет або спеціалізовані програмні інтерфейси. Це дозволяє значно знизити витрати часу і ресурсів на проведення платежів, роблячи їх зручними і доступними з будь-якого місця [14].

Ці компоненти взаємодіють між собою для забезпечення безперебійного функціонування платіжної інфраструктури в Україні, забезпечуючи ефективно здійснення платіжних операцій, безпеку та надійність фінансових транзакцій на різних рівнях економіки [14].

Також, основні елементи платіжної системи представлені на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Основні елементи платіжної системи [45]

Більш докладно розглянемо такий компонент платіжної системи як СЕП. Система електронних платежів Національного банку України є державною банківською платіжною системою, що забезпечує виконання міжбанківських переказів через рахунки, відкриті в Національному банку України. Вона організовує фінансові розрахунки між банками на території України, як для клієнтів банків, так і для зобов'язань самих банків та інших

учасників. Платежі в СЕП можуть здійснюватися як у файловому режимі, так і в реальному часі. Перекази в файловому режимі є обов'язковими для учасників, тоді як використання режиму реального часу — на вибір учасника. Водночас, учасник, який працює в файловому режимі, повинен мати можливість приймати платежі від інших учасників, які здійснюються в режимі реального часу. За даними Національного банку України, на сьогодні діє Національна платіжна система «Український платіжний простір» (НПС «ПРОСТІР»), в якій бере участь 49 банків, включаючи Національний банк України, а також 16 небанківських фінансових установ [46]

Серед найбільших емітентів платіжних карток в Україні виділяються три банки: ПАТ «КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та АТ «Райффайзен банк Аваль». Також можна відзначити позитивні тенденції в галузі, такі як збільшення кількості банківських пристроїв, розширення мережі платіжних терміналів, зростання обсягів безготівкових операцій та зростання числа активних платіжних карток. Усі ці факти свідчать про те, що впровадження національної платіжної системи «ПРОСТІР» призвело до позитивних змін у сфері електронних платежів. Сьогодні ця система є перспективною, з кожним роком збільшуючи кількість учасників, що має позитивний вплив на платіжну систему України [48].

Отже, електронні платежі через платіжні системи набувають все більшої популярності в Україні, поступово збільшуючи свою частку в загальному обсязі розрахунків. Українці все частіше обирають безготівкові методи оплати, віддаючи перевагу їм над зняттям готівки в банкоматах. Забезпечення доступу до безготівкових розрахунків сприяє підвищенню фінансової інклюзії та полегшує управління особистими фінансами. Протягом останнього десятиліття банківський сектор України зазнав значних змін, викликаних розвитком ринку, суспільно-політичною кризою, пандемією COVID-19 та воєнним станом. Усі ці фактори вимагають від банківського сектору підвищення ефективності контролю за обсягами грошового обороту, фінансовими операціями та управлінням ризиками [62].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ «АБ «РАДАБАНК»»

АТ «АБ «РАДАБАНК»» – це український універсальний комерційний банк, який з 1993 року надає широкий спектр фінансових послуг для різних категорій клієнтів:

– Корпоративні клієнти юридичні особи, які потребують комплексного обслуговування своїх рахунків, кредитних продуктів та інших фінансових інструментів.

– Підприємці середнього та малого бізнесу отримують доступ до рахунків, кредитів, депозитів та інших послуг, що сприяють розвитку їхнього бізнесу.

– Приватні особи фізичні особи, які користуються послугами з відкриття рахунків, депозитів, отримання кредитів, здійснення платежів та ін.

Банк був заснований в 1993 році під назвою «Міжгалузовий комерційний Земельний банк «Агрос»» у місті Хмельницькому. В 1997 рік відбулася зміна назви на АТ «АБ «РАДАБАНК»» та переїзд головного офісу до міста Дніпро. 2022-2023 роки поступове відновлення роботи тимчасово закритих відділень у зв'язку з повномасштабною війною росії проти України. Відкриття нових відділень у Полтаві та Миколаєві [61].

Протягом 2020-2024 рр кількість відділень (структурних підрозділів банку) має загальну динаміку до зростання з 29 од. у 2020 році до 30 од. станом на 01.10.2024 року. (рис. 2.1.)

Станом на 01.10.2024 року банк має 30 відділень (структурних підрозділів банку) у різних областях України: Вінницькій (1), Дніпропетровській (12), Запорізькій (2), Київській (3), Львівській (3), Миколаївській (1), Одеській (2), Полтавській (1), Тернопільській (1), Харківській (2), Хмельницькій (1), Черкаській (1).

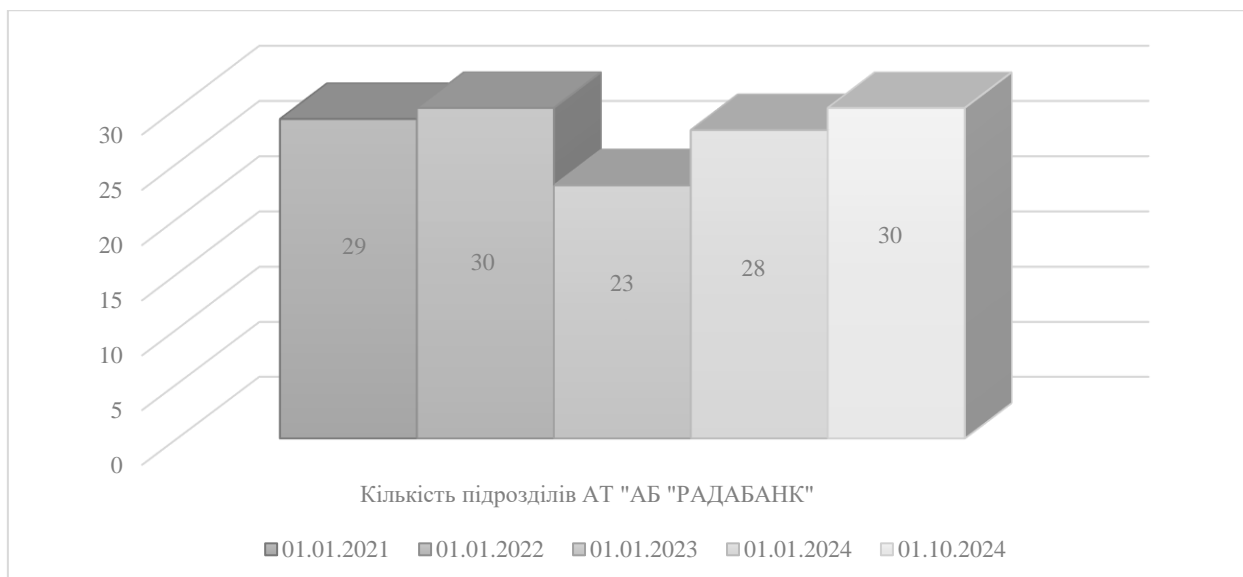

Рис. 2.1. Динаміка кількості відділень АТ «АБ «РАДАБАНК»» в Україні [61]

Банк має ліцензію НБУ на здійснення банківської діяльності. Володіє ліцензіями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на брокерську, дилерську та депозитарну діяльність.

– Є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Діяльність в умовах війни:

Незважаючи на складні умови, викликані війною, АТ «АБ «РАДАБАНК»» продовжує свою роботу та розвиток.

У 2023 році Банк:

- Відновлює роботу тимчасово закритих відділень.
- Відкриває нові відділення в нових локаціях.
- Запропонував нові продукти та послуги, що відповідають потребам клієнтів в умовах кризи.
- Зберігає свою стійкість та динамічний розвиток.

АТ «АБ «РАДАБАНК»» – це надійний партнер для українського бізнесу та приватних осіб, який пропонує широкий спектр фінансових послуг та гарантує високий рівень обслуговування.

На постійній основі Банком здійснюються заходи щодо: впровадження нових, привабливих продуктів в умовах кризи банківських продуктів, розгляд

і оцінка можливості впровадження більш привабливих послуг і умов по розрахунково-касовому обслуговуванню клієнтів Банку з метою зацікавленості клієнтів у збереженні залишків на рахунках в Банку.

У Банку діють наступні колегіальні органи: Кредитний комітет, Малий кредитний комітет, Комітет з управління активами та пасивами (КУАП), Тарифний комітет, Комітет з питань фінансового моніторингу, Комітет з управління операційним ризиком, Комітет з управління продуктами та процесами, Комісія по роботі з проблемною заборгованістю, Гендерна комісія. Загальна чисельність штату Банку станом на 31 грудня 2023 року складає 493 особи (станом на 31 грудня 2022 року – 432 осіб) [61].

Банк має вже 30 років вдалого досвіду з надання професійного та кваліфікованого банківського обслуговування. Банк зі 100% українськими інвестиціями. Згідно класифікації НБУ займає ТОП 15 серед банків з приватним капіталом та № 31 в банківській системі з 63 банків України. Банк підтверджує довгостроковий кредитний рейтинг uaAAA та рейтинг надійності депозитних вкладів на рівні r5-від НРА «Рюрік» 16 серпня 2023 року.

Для оцінки результатів фінансово-економічної діяльності банку були використані дані фінансової та управлінської звітності АТ «АБ «РАДАБАНК»», оприлюдненої на офіційному сайті <https://www.radabank.com.ua/probank/finansova-zvitnist> [61].

Аналіз активів банку дозволяє оцінити його фінансову стійкість, ліквідність та ефективність управління. У таблиці 2.1. представлено динаміку активів балансу АТ «АБ «РАДАБАНК»» за 2019-2023 рр.

Таблиця 2.1

**Динаміка активів балансу АТ «АБ «РАДАБАНК»»
за 2019-2023 рр., тис.грн. [61]**

Показники	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.10.2024
Грошові кошти та їх еквіваленти	139 325	456 104	613 276	349 431	526 325	596 113
Кошти в інших банках	167 302	183 716	88 887	281 213	156 007	234 914

Продовження табл. 2.1

Показники	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.10.2024
Кредити та заборгованість клієнтів	859 709	972 097	1 843 613	1 155 729	1 551 458	2 505 577
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	565 085	1 123 304	2 348 136	1 795 176	4 728 624	3 566 746
Відстрочений податковий актив	448	456	757	1 519	2 854	4 592
Основні засоби та нематеріальні активи	114 974	126 700	224 076	201 885	225 945	246 797
Інші фінансові активи	3 639	2 338	8 701	9 639	7 646	7 898
Інші активи	12 488	17 615	30 529	13 054	47 976	30 514
Чисті активи, усього	1 862 969	2 882 331	5 157 975	3 807 645	7 265 755	7 193 151

З представленої таблиці видно, що протягом аналізованого періоду (2020–2024 рр.) спостерігалася значна динаміка у структурі та обсягах активів, що відображає адаптацію банку до змін економічного середовища.

Так, чисті активи банку демонстрували стабільну тенденцію до зростання в період 2020–2022 рр., збільшившись із 1,86 млрд грн на початок 2020 р. до 5,16 млрд грн у 2022 р. (+176,9%). У 2023 р. відбулося зниження обсягу активів до 3,81 млрд грн (-26,2% за рік), що може бути пов'язано з перерозподілом інвестиційного портфеля або впливом макроекономічних факторів. Проте у 2024 р. активи досягли максимуму за весь аналізований період – 7,27 млрд грн (+90,8% за рік). А станом на 1 жовтня 2024 р. активи становили 7,19 млрд грн, що свідчить про незначне зменшення (-1,0%) у другій половині року.

Структура активів на жовтень 2024 р. розподілилися наступним чином:

– Цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю – 49,6% від загального обсягу активів.

- Кредити та заборгованість клієнтів – 34,8%.
- Грошові кошти та їх еквіваленти – 8,3%.
- Інші активи – 7,3% (включаючи основні засоби, нематеріальні активи та інші фінансові інструменти).

Розглянемо динаміку ключових компонентів активів. Так, грошові кошти та їх еквіваленти що забезпечують ліквідність банку та покривають короткострокові зобов'язання за аналізований період збільшилися з 139,3 млн грн у 2020 р. до 596,1 млн грн у жовтні 2024 р. (+328%). Максимального значення показник досяг у 2022 р. (613,3 млн грн). Зниження у 2023 р. до 349,4 млн грн, ймовірно, було викликане спрямуванням коштів на кредитування або інвестиції у цінні папери.

Кошти в інших банках що відображають міжбанківські операції, за аналізований період зросли на 40,4% – із 167,3 млн грн у 2020 р. до 234,9 млн грн у 2024 р. Максимуму досягнуто у 2023 р. (281,2 млн грн), після чого спостерігалось зменшення через зміну пріоритетів у розміщенні коштів.

Кредитний портфель банку продемонстрував стабільне зростання (за винятком 2023 р.). Обсяг кредитів збільшився з 859,7 млн грн у 2020 р. до 2,51 млрд грн у жовтні 2024 р. (+191,4%). Частка кредитів у структурі активів становить 34,8%, що вказує на їх ключову роль у формуванні доходів банку.

Цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю є найбільшою категорією активів, яка зросла у 6,3 раза за аналізований період – із 565,1 млн грн у 2020 р. до 3,57 млрд грн у 2024 р. Частка цінних паперів у загальній структурі активів станом на 2024 р. становила 49,6%. Однак у другій половині 2024 р. спостерігалось зменшення обсягу цінних паперів на 24,6%, що може бути пов'язано із частковим погашенням або зміною інвестиційної стратегії банку.

Частка інших активів які включають відстрочені податкові активи, основні засоби, нематеріальні активи та інші фінансові інструменти. залишається незначною (близько 7%), але демонструє високу волатильність.

Максимального обсягу інші активи досягли у 2024 р. (47,98 млн грн), проте в жовтні того ж року скоротилися до 30,51 млн грн (-36,4%).

Отже, наведена динаміка активів балансу АТ «АБ «РАДАБАНК»» свідчить про стабільне зростання активів. Банк показав значне збільшення чистих активів, що свідчить про успішне управління портфелем. Також, спостерігається диверсифікація активів. Основну частку активів формують цінні папери та кредити, що забезпечує доходність, але вказує на залежність від ринкових ризиків та якості кредитного портфеля. Спостерігається зростання ліквідності банку, оскільки зростання грошових коштів у 2024 р. є позитивним фактором для забезпечення стабільності в умовах можливих макроекономічних коливань.

Для покращення управління активами АТ «АБ «РАДАБАНК»» можна рекомендувати:

- Підвищити диверсифікацію активів, зменшивши залежність від цінних паперів.
- Продовжити контроль за кредитним портфелем, забезпечуючи високу якість позик.
- Оптимізувати інвестиційну стратегію для підвищення ефективності використання ресурсів.

Такий підхід дозволить банку посилити фінансову стійкість та ефективно реагувати на виклики ринку.

Аналіз структури зобов'язань банку є важливим для оцінки його фінансової стійкості, залежності від зовнішніх джерел фінансування та ризиків ліквідності. Динаміка зобов'язань та забезпечень АТ «АБ «РАДАБАНК»» за 2019-2023 рр. представлена у табл. 2.2.

З наведеної таблиці видно, що у період з 2020 до 2024 р. спостерігалася тенденція зростання зобов'язань банку, що відображає як зміни у стратегії фінансування, так і адаптацію до змін економічного середовища.

Таблиця 2.2

**Динаміка зобов'язань та забезпечень АТ «АБ «РАДАБАНК»» за
2019-2023 рр., тис.грн. [61]**

Показники	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.10.2024
Кошти отримані від НБУ	0	350 008	855 127	0	0	0
Кошти клієнтів	1 500 116	2 143 885	3 586 813	3 286 599	6 383 773	6 388 053
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	1 285	3 391	9 895	3 744	61 646	14 861
Резерви за зобов'язаннями	110	86	37	51	2 964	8 846
Інші фінансові зобов'язання	11 921	5 998	25 121	40 505	252 883	25 161
Інші зобов'язання	39 586	41 343	57 260	35 766	59 825	89 697
Усього зобов'язань	1 553 018	2 544 709	4 726 281	3 366 664	6 761 091	6 526 617

Так, загальний обсяг зобов'язань банку збільшився з 1,55 млрд грн на початок 2020 р. до 6,76 млрд грн на початок 2024 р. (+335,5%). У 2023 р. спостерігалось короткострокове зниження зобов'язань до 3,37 млрд грн (28,8% за рік), однак уже в 2024 р. обсяг значно виріс. Станом на 1 жовтня 2024 р. зобов'язання зменшилися на 3,5% порівняно з початком року, досягнувши 6,53 млрд грн.

На жовтень 2024 р. Структура зобов'язань банку виглядала наступним чином:

- кошти клієнтів – 97,9% від загального обсягу.
- інші фінансові та нефінансові зобов'язання – 1,8%.
- зобов'язання щодо поточного податку та резерви – 0,3%.

Так, кошти клієнтів, що є основним джерелом фінансування діяльності банку, за період із 2020 до жовтня 2024 р. зросли на 325,8% – із 1,5 млрд грн до 6,39 млрд грн. Найбільший приріст спостерігався у 2023–2024 рр., що свідчить про довіру клієнтів і розширення депозитної бази. Частка коштів

клієнтів у загальній структурі зобов'язань стабільно перевищувала 95%, що вказує на залежність банку від депозитних ресурсів.

Кошти, отримані від НБУ, що відображає використання банком рефінансування від центрального банку, у період 2020–2022 рр. досягли максимуму у 2022 р. (855,1 млн грн). У 2023 р. ця стаття зобов'язань була повністю закрита, що може свідчити про стабілізацію ліквідності банку та зменшення залежності від регулятора.

Обсяг зобов'язань щодо поточного податку на прибуток значно зріс у 2024 р., досягнувши 61,6 млн грн (+1 545,8% порівняно з 2023 р.). Це може бути пов'язано з прибутковою діяльністю банку та збільшенням податкових платежів. На жовтень 2024 р. обсяг зобов'язань за цією статтею зменшився до 14,9 млн грн.

Резерви за зобов'язаннями у період 2020–2024 рр. зросли із 0,11 млн грн до 8,85 млн грн. Це може свідчити про формування додаткових резервів для покриття ризиків у зобов'язаннях, що є ознакою зваженого управління ризиками.

Спостерігається суттєве коливання інших фінансових зобов'язань. У 2024 р. відбулося їх значне зменшення – із 252,9 млн грн на початку року до 25,2 млн грн у жовтні. Це може бути наслідком виконання короткострокових фінансових зобов'язань або реструктуризації боргу.

Інші зобов'язання демонструють помірне зростання – із 39,6 млн грн у 2020 р. до 89,7 млн грн у жовтні 2024 р. (+126,5%). Її стабільна частка у структурі зобов'язань свідчить про відносну сталість операційних витрат і нефінансових боргів банку.

Таким чином, можемо зазначити такі особливості зобов'язань, як стабільність структури, оскільки основну частку зобов'язань стабільно формують кошти клієнтів, що свідчить про ефективну депозитну політику банку. Залежність від депозитів, оскільки висока частка коштів клієнтів у структурі зобов'язань (97,9%) вказує на залежність банку від цього джерела фінансування, що потребує посилення диверсифікації. Зменшення залежності

від НБУ, тому що відсутність коштів, отриманих від НБУ, у 2023–2024 рр. демонструє покращення фінансової самостійності банку. Зростання резервів за зобов'язаннями свідчить про посилення управління ризиками.

Для покращення управління зобов'язаннями банку рекомендуємо:

- Продовжити зусилля щодо диверсифікації джерел фінансування, залучаючи альтернативні ресурси.
- Забезпечити подальше зростання депозитної бази шляхом удосконалення умов для клієнтів.
- Контролювати зобов'язання щодо податку та інші фінансові зобов'язання, оптимізуючи податкові платежі та управління короткостроковим боргом.

Такий підхід забезпечить банку фінансову стійкість, ліквідність і можливість для подальшого розвитку.

Аналіз капіталу є ключовим аспектом оцінки фінансової стійкості банку, його здатності покривати ризики та виконувати регуляторні вимоги.

Динаміка капіталу банку у 2019-2023 рр. наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Динаміка капіталу АТ «АБ «РАДАБАНК»»
за 2019-2023 рр., тис.грн. [61]**

	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2024
Статутний капітал	200 000	200 000	301 000	301 000	301 000	301 000
Інший додатковий капітал	0	0	-329	-329	-329	-329
Резервні та інші фонди банку	20 290	22 350	23 734	28 935	29 401	32 601
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	89 661	115 272	107 289	111 375	174 592	333 262
Усього власного капіталу	309 951	337 622	431 694	440 981	504 664	666 534

З представленої таблиці видно, що протягом аналізованого періоду (2020–2024 рр.) спостерігалось стабільне зростання власного капіталу банку, що вказує на ефективне управління ресурсами та прибуткову діяльність.

Так, загальний обсяг власного капіталу банку зріс із 309,95 млн грн на початку 2020 р. до 666,53 млн грн на початку 2024 р., що становить приріст на 115,1%. Основні фактори зростання: накопичення нерозподіленого прибутку та збільшення резервних фондів.

На початок 2024 р. основними складовими капіталу були:

- Статутний капітал – 59,7%.
- Нерозподілений прибуток – 50,0%.
- Резервні та інші фонди банку – 4,9%.
- Інший додатковий капітал – незначна негативна частка (-0,1%).

Статутний капітал протягом аналізованого періоду зріс лише один раз – у 2022 р., коли його було збільшено з 200 млн грн до 301 млн грн (+50,5%). Зростання статутного капіталу вказує на зміцнення фінансової основи банку. Починаючи з 2022 р., статутний капітал залишався незмінним.

Інший додатковий капітал має незначне негативне значення (-329 тис. грн) із 2022 р. Це може бути пов'язано з переоцінкою активів або іншими операціями, які призвели до втрат. Незначний вплив цього показника на загальну структуру капіталу свідчить про його мінімальну роль у капіталізації банку.

Резервні та інші фонди банку зросли з 20,29 млн грн у 2020 р. до 32,6 млн грн на початок 2024 р. (+60,7%). Основне зростання припало на період із 2022 до 2024 рр., коли їх розмір зріс на 37,4%. Це демонструє політику банку щодо нарощення резервів для покриття можливих ризиків.

Нерозподілений прибуток є основним джерелом зростання власного капіталу банку. За період із 2020 до 2024 р. він зріс із 89,66 млн грн до 333,26 млн грн (+271,8%). Це свідчить про стабільну прибуткову діяльність банку та спрямування значної частини прибутків на зміцнення капіталу.

Отже, наведені тенденції свідчать про зміцнення капіталу, оскільки за період 2020–2024 рр. капітал банку зріс більш ніж удвічі, що є позитивним сигналом для інвесторів та регуляторів; зростання прибутковості оскільки основним драйвером зростання капіталу було накопичення нерозподіленого прибутку, що свідчить про ефективність управління фінансовими ресурсами.

Для покращення управління капіталом банку рекомендуємо:

- Збільшити частку резервних фондів, що забезпечить додатковий захист від ризиків.
- Розглянути можливість подальшого збільшення статутного капіталу для покращення фінансової стійкості та відповідності регуляторним вимогам.
- Вирівняти значення додаткового капіталу шляхом переоцінки активів чи інших заходів.

Такі заходи сприятимуть посиленню позицій банку на фінансовому ринку та підвищенню його конкурентоспроможності.

Аналіз фінансових результатів банку дозволяє оцінити ефективність його діяльності, структуру доходів і витрат, а також динаміку прибутковості за п'ятирічний період

У таблиці 2.4 наведені показники про фінансові результати банків

Таблиця 2.4

**Показники про фінансові результати банків з
а 2019-2023 рр., тис.грн. [61]**

	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.10.2024
Процентні доходи	236 554	263 793	361 407	415 882	728 677	765 158
Процентні витрати	92 815	92 862	134 094	189 104	356 805	419 638
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	143 739	170 932	227 313	226 777	371 872	345 521
Чистий комісійний дохід/(Чисті комісійні витрати)	57 385	73 838	104 788	106 739	99 019	78 934

Продовження табл. 2.4

	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.10.2024
Інші операційні доходи	4 004	11 453	20 090	19 448	12 678	42 087
Інші доходи	7 895	1 341	3 190	4 021	3 851	3 493
Всього доходів	233 597	311 840	399 445	431 057	543 364	553 519
Відрахування до резервів:	22 821	73 844	-7 736	160 755	49 843	18 447
Адміністративні та інші операційні витрати	160 423	204 133	279 843	255 234	352 294	315 353
Всього витрат	183 244	277 976	272 107	415 988	402 137	333 800
Прибуток/ (збиток) до оподаткування	50 353	33 864	127 338	15 068	141 227	219 718
Прибуток/ (збиток) після оподаткування	41 183	27 671	104 001	9 303	63 777	161 870

Так, протягом 2020–2024 рр. спостерігається зростання доходів банку, стабільність процентного доходу та збільшення адміністративних витрат, що впливає на кінцеві фінансові результати.

1. Процентні доходи демонструють стабільне зростання, збільшившись із 236,55 млн грн у 2020 р. до 765,16 млн грн у жовтні 2024 р. (+223,6%). Основний приріст спостерігається в період 2023–2024 рр., що може бути пов'язано зі зростанням обсягів кредитного портфеля банку та підвищенням ставок.

2. Чистий процентний дохід також зростає протягом більшої частини періоду, досягнувши пікового значення 371,87 млн грн у 2024 р. Порівняно з 2020 р., він зріс на 158,6%. Водночас у 2024 р. чистий дохід трохи скоротився (до 345,52 млн грн у жовтні), що може бути зумовлено збільшенням процентних витрат.

3. Комісійний дохід зростає до 2022 р., після чого спостерігалось зниження: із 106,74 млн грн у 2023 р. до 78,93 млн грн у жовтні 2024 р. (-26%). Це може свідчити про зміну структури доходів банку або втрату частини клієнтів.

4. Інші доходи банку були нестабільними, але загалом їх частка в загальних доходах банку незначна (менше 1%). У 2024 р. вони досягли 3,49 млн грн, що відповідає середньому значенню за аналізований період.

Що стосується витрат, то відрахування до резервів коливалися протягом аналізованого періоду. У 2022 р. вони мали від'ємне значення (-7,74 млн грн), що свідчить про часткове розформування резервів. Однак у 2023–2024 рр. спостерігається їхнє зростання до 49,84 млн грн у 2024 р., що може бути пов'язано з ризиками за кредитним портфелем.

Адміністративні витрати є найбільш значною статтею витрат банку, зростаючи з 160,42 млн грн у 2020 р. до 352,29 млн грн у 2024 р. (+119,7%). Це свідчить про зростання масштабів діяльності банку, однак необхідно контролювати витрати для підтримки рентабельності.

У результаті коливань доходів та витрат прибуток до оподаткування зростав нерівномірно, досягнувши максимуму 219,72 млн грн у жовтні 2024 р. Позитивним є значне зростання у 2024 р. порівняно з 2023 р. (+201,6%).

Чистий прибуток після оподаткування також демонструє позитивну динаміку, досягнувши 161,87 млн грн у жовтні 2024 р. Це найвищий показник за період, що свідчить про ефективність діяльності банку, незважаючи на певні ризики та зростання витрат.

Отже, вищевказані тенденції свідчать про:

– стійке зростання доходів. Основним джерелом доходів банку є процентний дохід, що свідчить про активну кредитну діяльність.

– контроль витрат. Адміністративні витрати та відрахування до резервів зростають, що потребує більш ретельного управління для збереження високої рентабельності.

– зростання прибутковості. У 2024 р. банк демонструє рекордний чистий прибуток, що свідчить про ефективну операційну діяльність.

Для зростання доходів банку необхідно:

– Оптимізувати адміністративні витрати для зниження навантаження на фінансові результати.

- Переглянути комісійну політику для збільшення частки комісійних доходів у загальній структурі.
- Посилити контроль за ризиками, щоб зменшити потребу в значних відрахуваннях до резервів.

Загалом, банк демонструє впевнений розвиток, однак для підвищення ефективності необхідно акцентувати увагу на управлінні витратами та диверсифікації джерел доходів.

АТ «АБ «РАДАБАНК»» є учасником таких платіжних систем як: міжнародної платіжної системи Mastercard, міжнародної платіжної системи Visa; міжнародної платіжної системи Простір; міжнародної системи переказу коштів Welsend; міжнародної системи переказу коштів Ria; міжнародної системи переказу коштів MoneyGram; міжнародної системи переказу коштів Western Union.

Аналіз платіжних пристроїв банку дозволяє оцінити динаміку розвитку інфраструктури для обслуговування клієнтів, включаючи електронні платіжні засоби (ЕПЗ), пристрої самообслуговування та платіжні термінали.

Дані про кількість електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв, які використовувались для здійснення операцій з платіжними картками, в розрізі учасників карткових систем наведені у табл. 2.5

Таблиця 2.5

Дані про кількість електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв, які використовувались для здійснення операцій з платіжними картками, в розрізі учасників карткових систем, од. [61]

Показник	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.09.2024
Електронних платіжних засобів, термін дії яких не закінчився (в обігу)	44 739	41 052	31 453	30 960	33 860	33 610
Пристроїв самообслуговування, у тому числі:						
– банкоматів	24	29	31	22	29	29

Продовження табл. 2.5

Показник	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.09.2024
<i>Платіжних терміналів, у тому числі:</i>	69	83	92	54	66	64
– торговельних	26	33	38	20	24	21
– банків та небанківських фінансових установ	43	50	54	34	42	43

Протягом аналізованого періоду спостерігається деяке скорочення кількості ЕПЗ і платіжних терміналів, що може свідчити про зміну стратегії банку або зовнішні фактори, які впливають на інфраструктуру.

Так, кількість електронних платіжних засобів зменшилась з 44 739 одиниць на початок 2020 р. до 33 610 одиниць на вересень 2024 р. (-24,9%). Найбільше скорочення спостерігалось у 2022 р. (31 453 одиниць). Це може бути пов'язано з підвищенням популярності мобільних і цифрових платіжних рішень, які поступово замінюють фізичні картки. А незначне зростання у 2024 р. (+2 900 одиниць порівняно з 2023 р.) свідчить про можливе відновлення інтересу до фізичних ЕПЗ або появу нових клієнтів.

Кількість банкоматів не зазнала суттєвих змін за аналізований період. У 2020 р. було 24 банкомати, а у вересні 2024 р. – 29 одиниць (+20,8%). У 2023 р. кількість банкоматів тимчасово скоротилась до 22 одиниць (-29,0% порівняно з 2022 р.), що може бути наслідком оптимізації мережі або технічного оновлення.

Кількість платіжних терміналів демонструє нестабільність, зменшившись з 69 одиниць у 2020 р. до 64 одиниць у вересні 2024 р. (-7,2%). Однак, у 2022 р. кількість терміналів зросла до 92 одиниць (+33,3% порівняно з 2020 р.), проте у 2023 р. спостерігалось різке зменшення до 54 одиниць (-41,3%).

Серед загальної кількості терміналів, торговельні термінали зменшились з 26 одиниць у 2020 р. до 21 одиниці у вересні 2024 р. (-19,2%). Скорочення в основному відбулося у 2023 р. А кількість терміналів банків та

небанківських фінансових установ залишалася більш стабільною. У 2020 р. їх було 43 одиниці, а у вересні 2024 р. – 43 одиниці, незважаючи на тимчасове скорочення до 34 одиниць у 2023 р.

Отже проведений аналіз показує, що зменшення кількості електронних платіжних засобів свідчить про зміну уподобань клієнтів, які, ймовірно, переходять на безконтактні або цифрові платіжні рішення. Проте, кількість банкоматів залишалася відносно стабільною, що вказує на підтримку фізичної інфраструктури для обслуговування клієнтів, навіть в умовах зростання цифрових технологій. Однак, показники платіжних терміналів свідчать про тимчасові зміни у стратегії банку або вплив зовнішніх факторів, таких як економічна ситуація чи конкуренція.

Виходячи з цього можемо надати банку рекомендації щодо удосконалення впровадження електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв, які використовувались для здійснення операцій з платіжними картками, а саме:

- активніше впроваджувати цифрові рішення для платіжної інфраструктури, зокрема мобільні додатки та онлайн-платежі;
- оптимізувати мережу пристроїв самообслуговування відповідно до реальних потреб клієнтів;
- підтримувати співпрацю з торговельними точками для збільшення кількості терміналів у ключових місцях обслуговування клієнтів.

Загалом, банк демонструє тенденцію до поступового переходу на цифрові платіжні рішення, але підтримує фізичну інфраструктуру для обслуговування клієнтів.

Також, важливим напрямом аналізу діяльності банку є аналіз нормативів банку, який дає змогу оцінити його фінансову стабільність, ліквідність, достатність капіталу та інші показники, що відображають якість управління активами та пасивами.

У таблиці 2.6 наведемо динаміку виконання основних нормативів діяльності АТ «АБ «РАДАБАНК»» за 2019-2023 рр.

Як видно з таблиці, протягом аналізованого періоду спостерігається значна варіативність деяких ключових нормативів, що може свідчити про вплив макроекономічних умов та зміну внутрішньої політики банку.

Так, значення нормативу Н1 (Норматив достатності регулятивного капіталу) зросло з 326 109 тис. грн на початок 2020 року до 565 288 тис. грн у серпні 2024 року (+73,4%). Значне зростання у 2024 році вказує на збільшення регулятивного капіталу, що є позитивним сигналом для фінансової стійкості банку. А стабільний приріст у 2021–2023 рр. свідчить про послідовну політику нарощування капіталу.

Таблиця 2.6

Динаміка виконання основних нормативів діяльності

АТ «АБ «РАДАБАНК»» за 2019-2023 рр [61]

	Н1, тис.г рн	Н2	Н3	Н7	Н8	Н9	Н11/ Н12	Л13-1	Л13-2	LCR _{ВВ}	LCR _{іВ}
01.08. 2024	565 288	16,16	9,15	20,15	82,30	0,73	0,00	2,7658	2,9418	308,69	542,16
01.01. 2024	491 941	18,43	11,93	15,53	77,77	2,00	0,00	0,1335	2,9613	320,50	579,77
01.01. 2023	440 574	22,16	16,08	19,77	84,10	6,54	0,00	2,1231	2,2873	335,73	186,73
01.01. 2022	378 283	13,96	11,67	20,48	174,62	16,88	0,00	5,3285	8,8205	184,08	404,83
01.01. 2021	355 146	24,74	15,14	21,12	114,45	6,15	0,00	8,7550	0,3342	244,05	258,29
01.01. 2020	326 109	28,56	18,84	13,20	81,75	9,36	0,00	1,5002	4,2618	226,70	356,41

Показник Н2 (Норматив адекватності регулятивного капіталу) демонстрував зниження з 28,56% на початок 2020 року до 16,16% у серпні 2024 року (-43,4%). Незважаючи на зниження, значення нормативу залишаються в межах вимог, що забезпечує достатність капіталу для покриття ризиків. Найнижче значення нормативу зафіксовано у 2022 році (13,96%), після чого спостерігалось його покращення.

Норматив Н3 (Норматив адекватності основного капіталу) зменшився з 18,84% у 2020 році до 9,15% у серпні 2024 року (-51,4%). А найбільше

зниження відбулося у 2022 році (до 11,67%). Подальше зменшення до серпня 2024 року свідчить про можливий вплив зростання ризикових активів.

Значення нормативів ліквідності (Н7, Н8, Н9) залишається в межах норми. Так, показник Н7 (миттєва ліквідність) знизився з 21,12% у 2021 році до 20,15% у серпні 2024 року (-4,6%). Однак, він залишається в межах нормативів, що свідчить про здатність банку виконувати зобов'язання в короткостроковій перспективі. Показник Н8 (поточна ліквідність) показує зменшення з 114,45% у 2021 році до 82,30% у серпні 2024 року (-28,1%), що може бути пов'язане з перерозподілом ресурсів банку або зовнішніми фінансовими умовами. Показник Н9 (короткострокова ліквідність) показує різке зниження з 9,36% у 2020 році до 0,73% у серпні 2024 року, що може свідчити про зростання короткострокових зобов'язань.

Нормативи ліквідності LCR_{вв} (у гривні) зростає з 226,70% у 2020 році до 308,696% у серпні 2024 року (+36,1%), що вказує на покращення здатності банку виконувати зобов'язання у гривні. А показник LCR_{ів} (в іноземній валюті) демонструє значну волатильність, зокрема у 2022 році (404,83%). У серпні 2024 року показник становив 542,16%, що є позитивним результатом для валютної ліквідності.

Нормативи Л13-1 та Л13-2 (показники концентрації кредитного ризику) змінювались від 1,5002 у 2020 році до 2,7658 у серпні 2024 року (+84,4%), що може свідчити про збільшення концентрації ризиків за великими кредитами. А показник Л13-2 зростав нерівномірно, досягнувши 2,9418 у серпні 2024 року. Це може відображати концентрацію зобов'язань на певних клієнтах.

Отже, аналіз нормативів банку свідчить про наступні тенденції:

- Зміцнення капітальної бази, оскільки збільшення регулятивного капіталу (Н1) свідчить про зростання фінансової стабільності.
- Стабільність ліквідності, тобто банк підтримує достатню ліквідність для виконання зобов'язань навіть незважаючи на зменшення деяких показників (Н7, Н8).

- Необхідність управління ризиками. Зниження НЗ вказує на потребу у зміцненні основного капіталу. А зростання Л13-1 і Л13-2 свідчить про потребу диверсифікації кредитного портфеля.

Підсумовуючи, можемо запропонувати банку зосередити свої зусилля у напрямку підвищення значення Н2 і Н3 шляхом ефективного управління ризиковими активами. Через зниження залежності від короткострокових зобов'язань банк може оптимізувати короткострокову ліквідність (Н9). Потрібно також удосконалити політику диверсифікації кредитного ризику для зменшення концентрації.

2.2. Сучасний стан розвитку платіжних систем в Україні в умовах воєнного стану

Банківська система України переживала численні кризи з моменту свого становлення. Однак у 2022 році початок воєнних дій на території країни суттєво вплинув на всі сфери життя, зокрема й на роботу банківської сфери. Незважаючи на численні виклики та труднощі, фінансові установи України змогли поступово пристосуватися до функціонування в умовах воєнного стану.

Для забезпечення стабільності та безперервності роботи банківської системи 24 лютого 2022 року Національний банк України ухвалив Постанову №18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». Цей документ визначив основні правила діяльності банків в умовах воєнного часу. Відповідно до постанови, банківські установи мають забезпечувати роботу відділень у безперебійному режимі, якщо немає загрози для життя і здоров'я людей, водночас враховуючи певні обмеження, зокрема щодо зняття готівкових коштів [27].

Спочатку повномасштабної війни чисельність банків в Україні змінилась (рис.2.2).

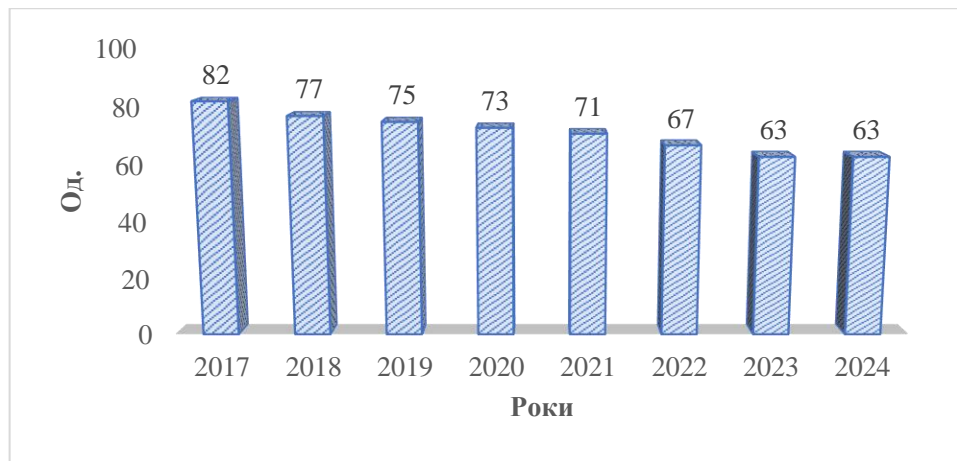

Рис. 2.2. Кількість діючих банків в Україні за 2017 – 2024 рр. [27]

З рис. 2.2 видно, що за аналізований період кількість діючих банків в Україні поступово скоротилась. У 2022 році зменшення кількості банків пов'язано із ліквідацією російських банківських установ.

Станом на січень 2024 року в Україні налічується 63 діючі банківські установи. Національний банк за результатами щорічного перегляду переліку системно важливих банків включив до цього переліку АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», проте виключив АТ «Альфа-банк», через його російських акціонерів. Тому, в оновленому переліку до важливих банків належать 15 установ, з них такі як: АТ «А-Банк», АТ «КРЕДІ АГРІОЛЬ БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «Ощадбанк», АБ «Південний», АТ КБ ПриватБанк», АТ «ПУМБ», АТ «Райффайзен Банк», АТ «СЕНС БАНК», АТ «ТАСКОМБАНК», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «Укрексімбанк», АТ «УКРСИББАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [59]

З початком війни банківська система України продовжила функціонувати майже безперебійно в регіонах, де умови залишаються безпечними для клієнтів і працівників. Було забезпечено роботу відділень, організовано постачання готівки, збережено персонал і забезпечено стабільне надання онлайн-послуг. Водночас події, пов'язані з операційними ризиками, завдали банкам значних збитків.

Для аналізу ризиків і перспектив розвитку банківського сектору України доцільно застосувати PEST-аналіз, результати якого можна представити у табличній формі (табл. 2.7.)

Таблиця 2.7

PEST-аналіз банківської системи України [58]

Політичні фактори	Економічні фактори
1) Зміна законодавства 2) Військові дії на території країни 3) Державний вплив на банківський сектор, з урахуванням долі держвласності 4) Державне регулювання конкуренції у банківському секторі	1) Економічна ситуація у країні 2) Курс національної валюти демонструє різке зростання 3) Облікова ставка НБУ облікова ставка - 25% річних. 4) Рівень інфляції 5) Зміна цін на ресурси, що впливають на величину витрат банківської установи (енергоносії, бензин, тепlopостачання тощо) 6) Рівень безробіття в Україні
Соціальні фактори	Технологічні фактори
1) Демографічні зміни у країні (зменшення населення в Україні в наслідок війни: внутрішньо- переміщені, зовнішньо-переміщені 6,5 млн., ЗСУ) 2) Соціальна мобільність населення 3) Активність споживачів 4) Переорієнтація у культурі задоволення потреб населення	1) Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (запуск комплексу із автоматизованого збору; впроваджено мобільний додаток; модернізовано активне мережеве устаткування). 2) Інноваційний потенціал (створення двох нових кластерів віртуалізації). 3) Широке поширення інтернет-інструментів

Отже, з проведеного аналізу можна виокремити ключові тенденції розвитку банківської системи України в умовах війни:

1. Зниження ділової активності. Початок повномасштабної війни спричинив суттєве скорочення попиту бізнесу на кредити, що було підтверджено опитуванням банків щодо умов кредитування.

2. Погіршення макроекономічних перспектив. Це зменшило схильність банків до ризиків, що призвело до посилення стандартів кредитування для корпоративного сектору.

3. Стагнація кредитного портфеля. Ріст обсягів кредитування практично зупинився: валютні кредити скорочувалися, а приріст гривневих був значно повільнішим у порівнянні з минулим роком.

Ці тенденції відображають вплив війни на банківську систему, водночас демонструючи її адаптивність до складних умов.

Однак, банківська система стала важливим інструментом для підтримки української економіки:

- Кредитування бізнесу. Реалізуються державні програми, такі як «5-7-9%», які стимулюють доступ до фінансування для малого та середнього бізнесу навіть у складних умовах.

- Фінансування оборони. Банки долучаються до підтримки Збройних Сил України через благодійні ініціативи, перекази без комісії та запровадження спеціальних продуктів.

- Гнучкі умови для позичальників. Надано можливість реструктуризації кредитів, зокрема для внутрішньо переміщених осіб та бізнесу, постраждалого від бойових дій [58].

Банківська система спрямувала зусилля на підтримку громадян у складних умовах:

- Безперервний доступ до готівки. Банки організували мобільні каси та банкомати з автономним живленням у регіонах із труднощами постачання.

- Спрощення фінансових операцій для переселенців. Внутрішньо переміщені особи отримали спрощений доступ до відкриття рахунків, соціальних виплат та інших банківських послуг.

- Розвиток соціальних продуктів. Деякі банки пропонують спеціальні рахунки для благодійних зборів або продукти із пільговими умовами [63].

Війна прискорила перехід до цифрових технологій у банківській системі. Основними тенденціями стали:

- Розширення онлайн-банкінгу. Банки активно розвивають мобільні додатки та онлайн-платформи, забезпечуючи доступ клієнтів до послуг у будь-який час.

- Автоматизація процесів. Зросла популярність цифрових інструментів, таких як автоматичне відкриття рахунків, оплата послуг, управління кредитами.

– Поширення безготівкових розрахунків. Українці дедалі частіше використовують карткові платежі та технології NFC (Apple Pay, Google Pay).

У зв'язку з переходом до цифрових технологій відбулося зростання кількості кібератак в умовах війни, а це змусило банки приділяти більше уваги захисту інформаційних систем:

– Інвестиції в IT-безпеку. Банки розширили інструменти захисту даних, запровадивши багаторівневу автентифікацію та системи виявлення загроз.

– Освітні кампанії для клієнтів. Банківські установи активно інформують клієнтів про ризики фішингових атак та шахрайства.

– Резервні інфраструктури. Забезпечено резервування критичних систем для стабільності роботи в умовах перебоїв з електропостачанням або зв'язком [58].

Усі ці фактори потрібно врахувати під час дослідження сучасних платіжних системи та розрахунки в Україні.

В умовах воєнного стану в Україні платіжні системи стали ключовим елементом фінансової стабільності країни, забезпечуючи безперервність грошових розрахунків, доступ до фінансових послуг та підтримку економіки. Виклики, спричинені війною, спонукали до оперативної модернізації платіжної інфраструктури, підвищення рівня кібербезпеки та впровадження новітніх технологій. Це пов'язано з усвідомленням ключової ролі, яку відіграють платіжні системи у забезпеченні ефективного здійснення центральними банками грошово-кредитної політики та підтримки фінансової стабільності.

В Україні функціонує низка платіжних систем, які можна поділити на дві основні категорії: системи, що працюють під управлінням НБУ, і комерційні платіжні системи [62].

Національний банк України здійснює контроль і регулювання діяльності ключових платіжних систем, які забезпечують стабільність фінансової інфраструктури це :

1. Система електронних платежів (СЕП) – ключова платіжна система, керована НБУ. Вона забезпечує розрахунки між банками та іншими учасниками фінансового ринку. У 2022 році було впроваджено нову версію СЕП, яка працює в режимі 24/7, що є важливим для забезпечення безперервності фінансових операцій під час воєнних дій.

2. Національна платіжна система «Простір» – українська альтернатива міжнародним платіжним системам, яка активно розвивається для зменшення залежності від іноземних операторів.

До цієї категорії комерційних платіжних систем входять платіжні системи, що належать комерційним банкам або приватним компаніям. Вони зосереджені на обслуговуванні клієнтів і наданні додаткових послуг. Серед них:

1. Міжнародні платіжні системи: Visa, Mastercard, Western Union, які активно співпрацюють з українськими банками та підтримують розширення доступу до фінансових послуг.

2. Фінтех-платформи (PayPal, Wise, Revolut) – ці системи стали популярними завдяки можливостям здійснювати міжнародні перекази.

3. Системи внутрішніх переказів (Privat24, Monobank)– це власні платформи які українські банки активно використовують для переказів коштів.

4. Системи грошових переказів (Western Union, MoneyGram, RIA) які орієнтовані на міжнародні перекази [68].

Таким чином, більш ґрунтовно зупинимося на аналізі даних платіжних систем. Національний банк України класифікує електронні платіжні системи за рівнем їх важливості. За результатами 2023 року системно важливою було визнано Систему електронних платежів (СЕП), розроблену самим НБУ для здійснення міжбанківських операцій між її учасниками.

СЕП є ключовою платіжною системою України, яка забезпечує переважну більшість транзакцій між фізичними та юридичними особами, а також між банками й установами Держказначейства. Всі банки-учасники

системи мають кореспондентські рахунки, відкриті в НБУ, куди зараховуються їхні власні кошти. Ці рахунки використовуються як операційні для проведення міжбанківських розрахунків.

СЕП було впроваджено ще у 1996 році, коли комп'ютеризація в Україні лише починала розвиватися. З того часу система неодноразово оновлювалася в частині технічного обладнання та програмного забезпечення. Однак базовий принцип обробки даних залишився незмінним.

Найменша частина транзакцій у СЕП здійснюється в реальному часі, тоді як більшість проводиться у файловому (пакетному) режимі. У цьому випадку платежі формуються в спеціальний файл, який передається для обробки [71].

На центральному рівні функціонує програмно-технічний комплекс «АРМ-1», який відповідає за перевірку коректності роботи СЕП, контроль обігу коштів, синхронізацію даних та захист від несанкціонованого доступу. У регіональних розрахункових палатах НБУ діє комплекс «АРМ-2», а в банках – «АРМ-3». Передача даних здійснюється через програмно-технічний комплекс «Електронна пошта НБУ», до якого мають доступ всі банківські установи України, а також певні урядові та комерційні організації.

СЕП не працює ізольовано, а взаємодіє з міжнародною системою обміну банківською інформацією SWIFT і платіжними системами деяких країн пострадянського простору.

Система електронних платежів є складною комп'ютерною мережею, яка, як і інші інформаційні системи, під час війни стикається з численними ризиками. Серед основних загроз – припинення централізованого електропостачання та можливі фізичні пошкодження. Для забезпечення стабільної роботи в таких умовах Національний банк України впровадив низку заходів, спрямованих на підтримку функціонування СЕП [65].

З першого дня повномасштабного вторгнення система працює безперебійно та в штатному режимі. Протягом 2022 року, незважаючи на військові дії та ракетні обстріли, СЕП надійно виконувала свої функції,

повністю задовольняючи потреби банківської системи України та її клієнтів у розрахунках у національній валюті [27].

Детальніша інформація щодо функціонування СЕП у 2020 – 2023 рр. представлена в табл. 2.8.

Як показано на рис. 2.3, протягом 2018–2023 рр. кількість операцій, здійснених через СЕП, поступово зростала. Початок війни та різке зменшення економічної активності, особливо у її перші місяці, суттєво позначилися на обсязі операцій у системі.

Таблиця 2.8

**Динаміка показників Системи електронних платежів
у 2020–2022 р [27]**

Показники	Роки					Темп приросту, %		
	2020	2021	2022	2023	1 півріччя 2024	2021- 2020	2022- 2021	2023- 2022
Кількість банків - учасників СЕП (станом на кінець періоду)	74	71	67	63	62	-4,1	-5,6	-5,97
Кількість операцій, млн. платежів	385	446	362,7	422,8	227	15,8	-18,7	16,57
Сума операцій, млрд. грн.	44838	57270	133461	209923	118916	27,7	133,0	57,29
Середньоденний обсяг кількості операцій, млн. платежів	1,5	1,8	1,4	1,2	1,2	20,0	-22,2	-14,29
Середньоденний обсяг сум операцій, млрд. грн.	178	229	515	617	653	28,7	124,9	19,81
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників, млрд. грн.	82	83	78	267	262	1,2	-6,0	242,3 1

Як результат, у 2022 році відбулося зменшення їх кількості на 18,7% у порівнянні з 2021 р.

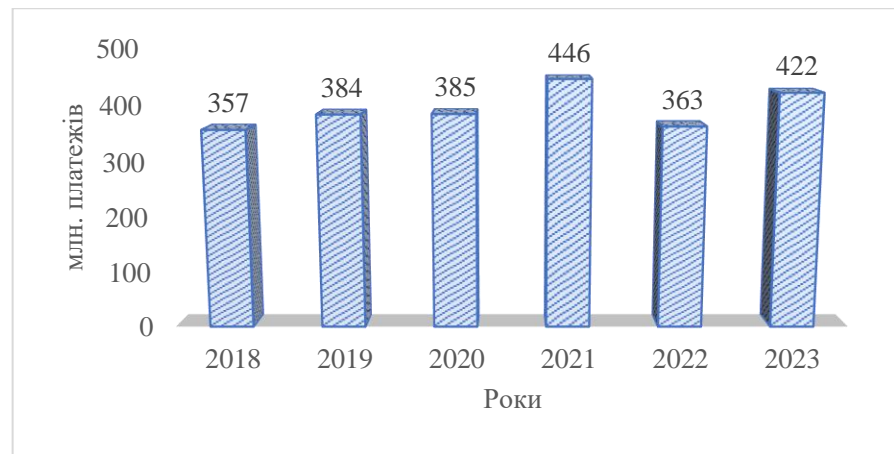

Рис. 2.3. Динаміка кількості початкових платежів, здійснених через СЕП у 2018-2023 роках [27]

У 2023 році Через СЕП було здійснено 422,8 млн. платежів, у той час як у 2022 році через СЕП здійснено майже 363 млн платежів на суму понад 133 трлн грн (446 млн платежів на суму понад 57 трлн грн здійснено у 2021 році). Шок війни та різке скорочення економічної активності в перші місяці війни вплинули на кількість операцій у системі, за минулий рік вона скоротилася на 18,7%, якщо порівнювати з 2021 роком. Проте, стабілізація банківської системи у 2023 році призвела до зростання кількості операцій на 16,5 %, якщо порівнювати з 2022 роком.

Традиційно переважну більшість платежів у 2022 році надіслали до системи банки України та їхні філії – 96% від їх загальної кількості. Як свідчить структура платежів у системі, у 2022 році за кількістю найчастіше оброблялися невеликі платежі: до 1 тис. грн – 45%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 51%; від 100 тис. грн і більше – 4%. За сумою найбільше платежів припадало на великі: до 1 тис. грн – менше 1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 2%; від 100 тис. грн і більше – майже 98% [2].

У 2023 році структура платежів у системі, була наступна: за кількістю найчастіше оброблялися невеликі платежі – до 1 тис. грн – 41%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 55%; від 100 тис. грн і більше – 4%. За сумою найбільше платежів припадало на великі: до 1 тис. грн – 0,1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 1,3%; від 100 тис. грн і більше – майже 98,6%.

Переведення платіжної інфраструктури України на міжнародний стандарт ISO 20022 триває з 2016 року. Зокрема, 23 травня 2016 року Національний банк підписав «Хартію приєднання до ISO 20022» (ISO 20022 Harmonisation Charter). Міжнародний стандарт ISO 20022 – універсальний спосіб взаємодії різних автоматизованих систем учасників фінансових і торгових ринків у світі. Він є основою функціонування європейських платіжних систем. Разом з упровадженням IBAN це створює технологічне підґрунтя для приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізації функціоналу миттєвих платежів в Україні [1].

Система електронних платежів є єдиною системно важливою платіжною системою в Україні. Її оператором і розрахунковим банком виступає Національний банк України. СЕП забезпечує проведення 97% міжбанківських розрахунків у національній валюті на території країни.

Як видно з табл. 2.2. учасниками системи станом на 1 січня 2024 року є 63 банки України, Державна казначейська служба України та Національний банк [12]. Банківський сектор, попри значні відрахування у резерви, отримав 24,7 млрд грн прибутку за результатами 2022 року [62].

Важливо підкреслити, що розвиток безготівкової економіки, платіжної інфраструктури та забезпечення прозорих і надійних розрахунків із використанням інноваційних платіжних інструментів є стратегічною метою Національного банку України [43]. Навіть в умовах збройної агресії проти України та воєнного стану у 2022 році НБУ продовжував активно працювати над удосконаленням Системи електронних платежів.

Національний банк України активно модернізує Систему електронних платежів та платіжну інфраструктуру, адаптуючи їх до світових тенденцій та міжнародного досвіду в організації обігу платіжних інструментів. Одним з основних напрямків цієї модернізації є гармонізація з правилами Європейського Союзу (ЄС) та вимогами часу і бізнесу.

Ключові напрями розвитку включають:

1. Перехід на міжнародний стандарт ISO 20022 для забезпечення більш ефективної та сумісної обробки платіжних транзакцій.
2. Впровадження миттєвих платежів (24/7/365), що дозволить здійснювати транзакції в будь-який час без обмежень.
3. Розширення функціональності СЕП для підтримки нових платіжних інструментів та технологій.
4. Посилення кібербезпеки у зв'язку з підвищенням загроз в інформаційному просторі.
5. Підтримка інновацій та фінансових технологій (FinTech), що включає розвиток платіжних карток і мобільних платежів, таких як безконтактні платежі, мобільні гаманці та інші інноваційні рішення для зручності користувачів [27].

Ці зміни спрямовані на підвищення ефективності та безпеки платіжної системи України, що відповідає сучасним вимогам та запитам користувачів.

З 2020 року в Україні відбуваються важливі зміни в законодавстві, що регулює фінансовий сектор, зокрема запроваджена концепція «відкритого банкінгу» (Open Banking). Ця концепція спрямована на посилення конкуренції, захист прав користувачів платіжних послуг та інтеграцію новітніх технологій у фінансові сервіси. Відкритий банкінг є ключовим кроком у розвитку фінансової сфери України, оскільки він сприяє створенню нових продуктів і послуг, які відповідають потребам сучасного ринку та клієнтів.

Однією з основних ініціатив є впровадження Директиви PSD2 (Payment Service Directive 2), яка відкриває ринок платіжних послуг для більшої кількості учасників, що підвищує конкуренцію і розширює можливості для приватних і бізнес-клієнтів. Ця оновлена директива має на меті розвиток ринку електронних платежів та створення сприятливих умов для безпечних розрахунків. Її впровадження стимулює інновації серед надавачів платіжних послуг і покращує якість обслуговування клієнтів.

З 2021 року Національний банк України активно працює над переходом банків на міжнародний стандарт ISO 20022. Цей стандарт забезпечує уніфікацію формату платіжних повідомлень, що, в свою чергу, підвищує ефективність обміну інформацією між банками та іншими фінансовими установами. Впровадження ISO 20022 дозволяє зменшити ризики і витрати, пов'язані з обробкою платіжних операцій, підвищуючи прозорість та безпеку платіжних транзакцій [27].

Перехід на цей стандарт також сприятиме інтеграції української платіжної системи в глобальну фінансову інфраструктуру, що забезпечить кращий доступ до міжнародних фінансових ринків і платіжних сервісів для українських клієнтів та бізнесу.

Згідно зі Стратегією Національного банку України до 2025 року та дорожньою картою розвитку Системи електронних платежів (СЕП), у зв'язку з отриманням Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, з 1 квітня 2023 року було переведено СЕП на нову версію СЕП-4.0, побудовану на базі стандарту ISO 20022. Це є важливою технологічною передумовою для подальшого розвитку платіжної інфраструктури України.

Система СЕП-4 забезпечує безперебійне здійснення міжбанківських платіжних операцій у режимі 24/7/365, що дозволяє значно підвищити оперативність обробки платіжних інструкцій. Однією з ключових переваг цієї модернізації є можливість гармонізувати роботу СЕП з правилами ЄС, що забезпечить інтеграцію функціональності миттєвих переказів в майбутній версії СЕП-4.1 для розрахунків в реальному часі. Це дозволить надавачам платіжних послуг значно прискорити обробку платіжних інструкцій в електронній формі.

Крім того, модернізація СЕП закладає основи для подальшого приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA), що надасть можливість здійснювати транскордонні перекази в євро між Україною та країнами ЄС. Планується також впровадження таких інструментів, як трекінг-

сервіс для платежів, мультивалютні операції та інші фінансові інструменти, що відповідатимуть вимогам сучасних фінансових технологій [43].

Отже, навіть під час введення воєнного стану, Система електронних платежів продемонструвала високу ефективність та надійність, забезпечуючи безперервний рівень міжбанківських розрахунків. Незважаючи на ракетний терор та обмеження в електропостачанні, система працювала без збоїв, підтримуючи стабільність фінансових операцій в Україні.

Однак, порівняно з іншими платіжними системами, СЕП займає найменшу частку за кількістю здійснених операцій. Основну частку транзакцій в Україні займають карткові платіжні системи, що свідчить про переважання безготівкових операцій за допомогою карток серед населення та бізнесу.

Проведений аналіз підтверджує, що безготівкові розрахунки за допомогою платіжних карток продовжують стрімко розвиватися в банківській системі України. Статистичні дані свідчать, що 9 з 10 операцій з платіжними картками є безготівковими, що відображає зміщення споживчих переваг до електронних методів платежу.

На рис. 2.4 показана динаміка суми операцій з картками українських банків в межах України, а на рис. 2.5 – динаміка кількості таких операцій, що дозволяє оцінити масштаби зростання безготівкових розрахунків та ефективність впровадження безпечних платіжних технологій в банківську інфраструктуру країни.

Аналіз динаміки операцій показує, що сума та кількість операцій з отримання готівки мають тенденцію до зниження. Це свідчить про поступовий перехід до безготівкових розрахунків та зменшення залежності від фізичних грошей у повсякденних транзакціях. Водночас зростає сума та кількість розрахунків через платіжні термінали, що свідчить про активне використання електронних методів платежу та зручність таких способів розрахунків для користувачів.

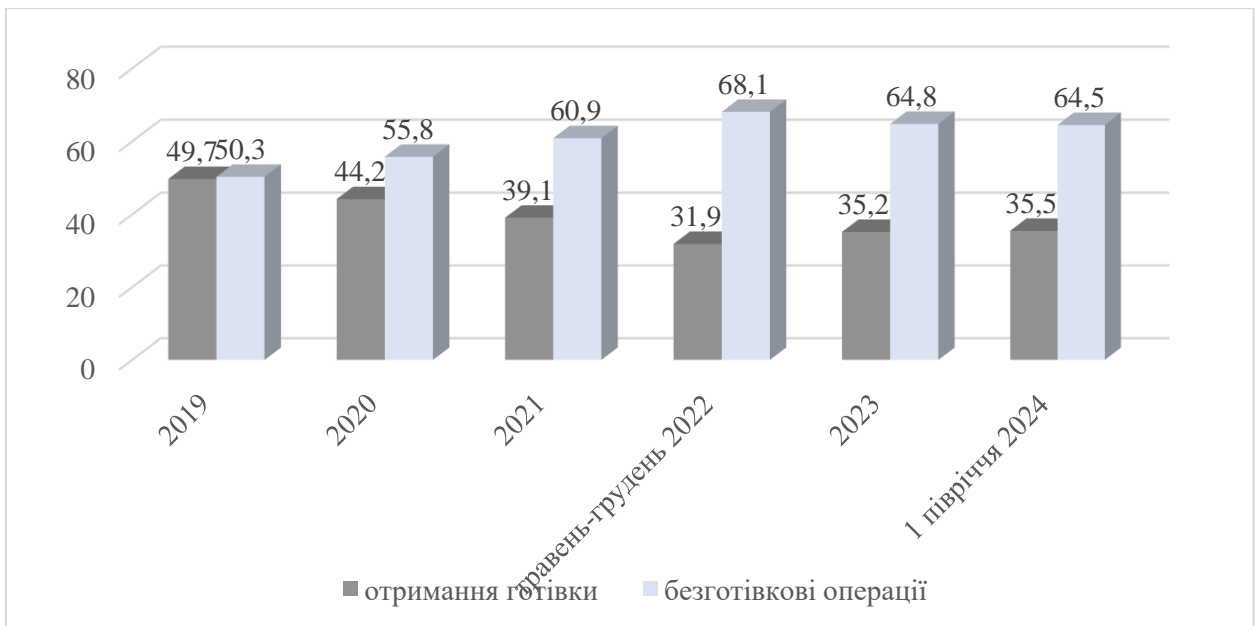

Рис. 2.4. Динаміка частки безготівкових операцій за сумою, % [21]

Попри воєнні обмеження, платіжна інфраструктура в Україні продовжує динамічно розвиватися, що видно на рис. 2.5, де відображено зростання платіжних послуг та їхніх обсягів. Крім того, спостерігається збільшення кількості випущених карток (рис. 2.5), що вказує на підвищення доступності безготівкових методів оплати для більшої частини населення. Ці зміни підкріплюють тенденцію до цифровізації фінансових операцій, що є важливим аспектом економічного розвитку України в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Зростання обсягу операцій з платіжними картками, емітованими українськими банками за межами України, вказує на збільшення активності українців у міжнародних платежах у період з травня по грудень 2022 року. Порівняно з аналогічним періодом 2021 року, частка таких операцій зросла майже вдвічі як за кількістю, так і за сумою. Це може свідчити про посилене використання карток для міжнародних транзакцій, зокрема через обмеження або труднощі в економічних відносинах під час війни.

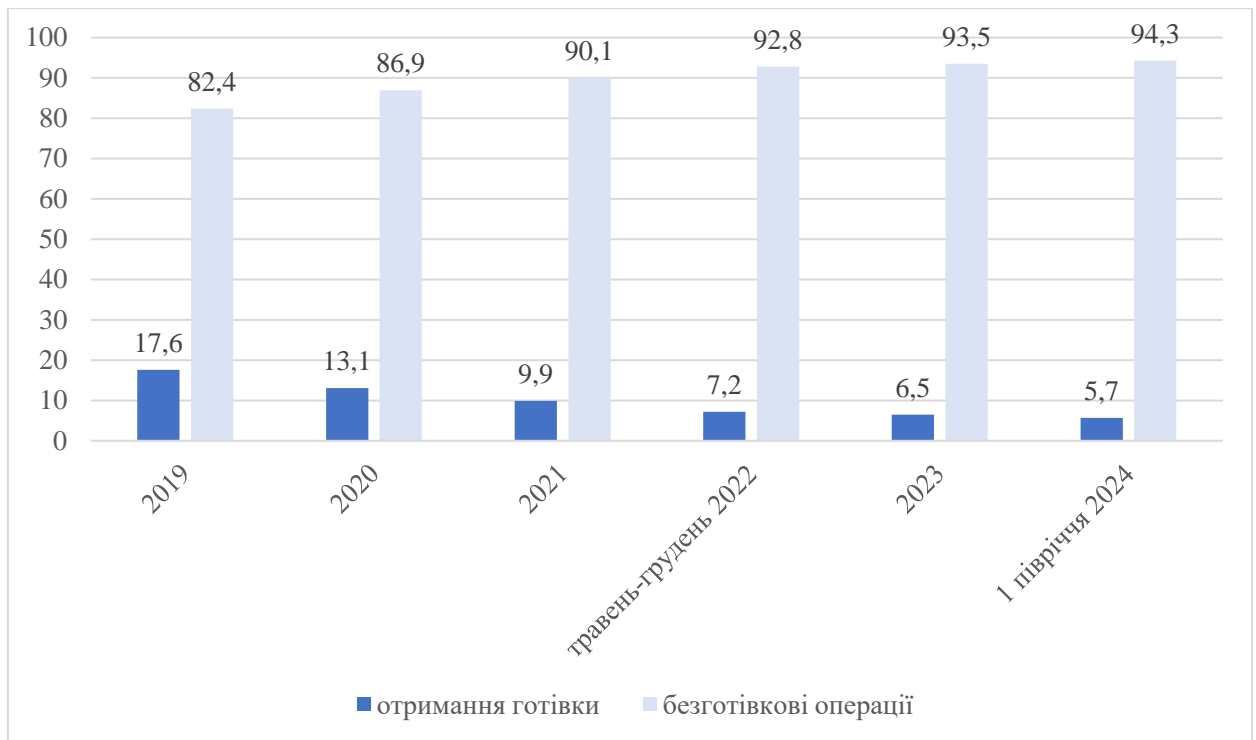

Рис. 2.5. Динаміка частки безготівкових операцій за кількістю, % [21]

Натомість, операції з платіжними картками, емітованими банками-нерезидентами на території України, залишаються незначними, що, ймовірно, пояснюється тим, що українські банки та платіжні системи залишаються основними учасниками внутрішнього платіжного ринку. Відносно низька частка операцій з картками нерезидентів може свідчити про обмежену роль міжнародних платіжних систем на території України, особливо в умовах війни, коли доступ до деяких міжнародних платформ і ресурсів міг бути обмежений або повністю припинений [39].

Кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток, чинних в Україні та за кордоном, у травні-грудні 2022 року порівняно з відповідним періодом 2021 року зросла на 4,1% до 5 194,4 млн шт. і склав 92,8% від загальної суми, а сума зросла на 56,9% до 3 443,9 млрд грн, що становить 68,1% від загальної суми карткових операцій. Кількість операцій зі зняття готівки за платіжними картками за травень – грудень 2022 року

порівняно з відповідним періодом 2021 року зменшилась на 24,1%. При цьому сума таких операцій зросла на 15,0%.

Станом на 1 січня 2023 року кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, становила 109,8 млн штук. Це на 23,2% більше, ніж станом на 1 січня 2022 року. Кількість платіжних карток, за якими здійснено платіжні операції, у грудні 2022 року становила 46,3 млн, тобто 42,2% емітованих карток. Протягом 2022 року зросла кількість безконтактних платіжних карток, за якими здійснюються операції. У грудні 2022 року порівняно з груднем 2021 року їх кількість зросла на 30,7% – з 20,0 млн шт. до 26,1 млн. шт. карток. Загалом із 56,5% платіжних карток, які використовувалися у грудні 2022 року для платіжних операцій, більше половини – це безконтактні картки [36].

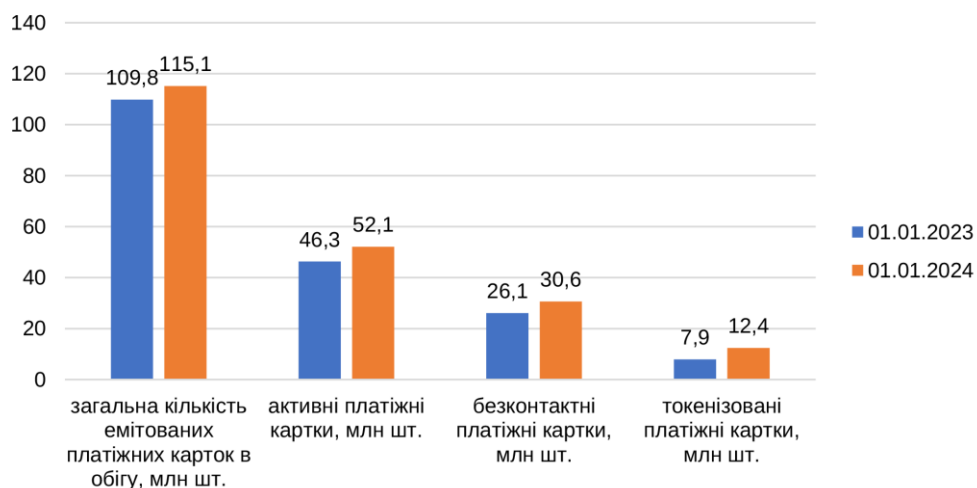

Рис. 2.6. Кількість платіжних карток в Україні [7]

Дані, що наведені на рисунку 2.6, дозволяють констатувати зростання кількості платіжних карток: як загальної кількості емітованих карток в обігу (+4,83%), так і активних платіжних карток (+12,53%), безконтактних карток (+17,24%), токенізованих платіжних карток (+56,96%).

При цьому протягом усього проаналізованого періоду відповідно до класифікації карток, за критерієм платіжної схеми більшість карток були з дебетовою функцією, а за типом держателя – особисті.

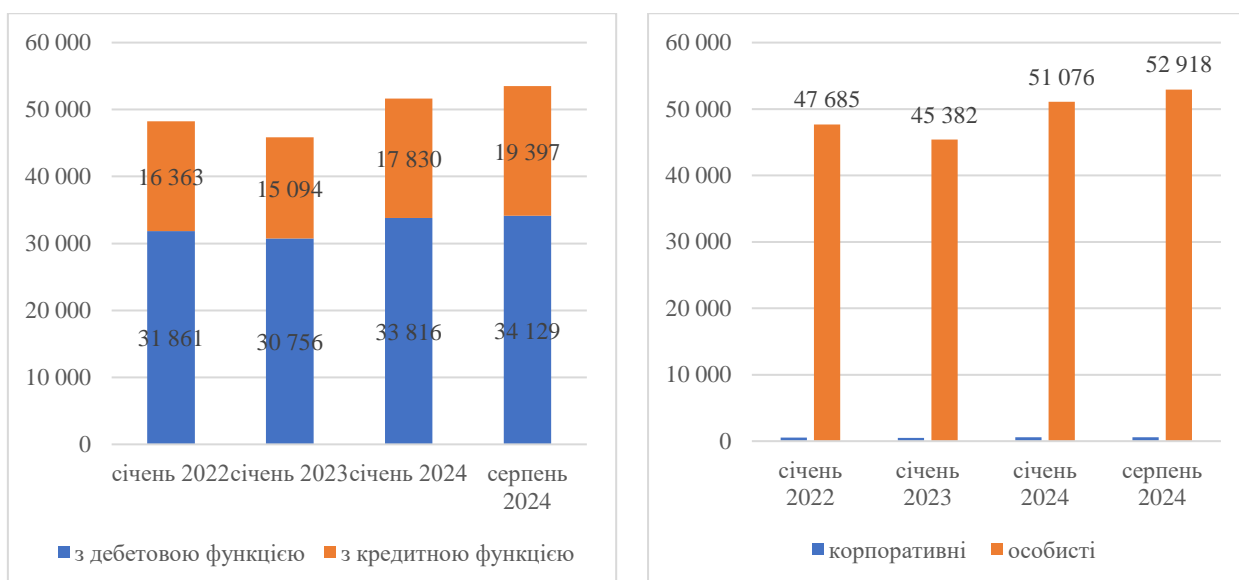

Рис. 2.7. Структура емітованих українськими емітентами платіжних карток за платіжною схемою та типом держателів [7]

Кількість торговельних POS-терміналів за період з 2023 по 2024 рік зросла приблизно на 33,8% (рис. 2.8). При цьому кількість пунктів продажу, які приймають платіжні картки, зросла більше, ніж на 56%. Деяко збільшилась кількість банкоматів (на 1,92%).

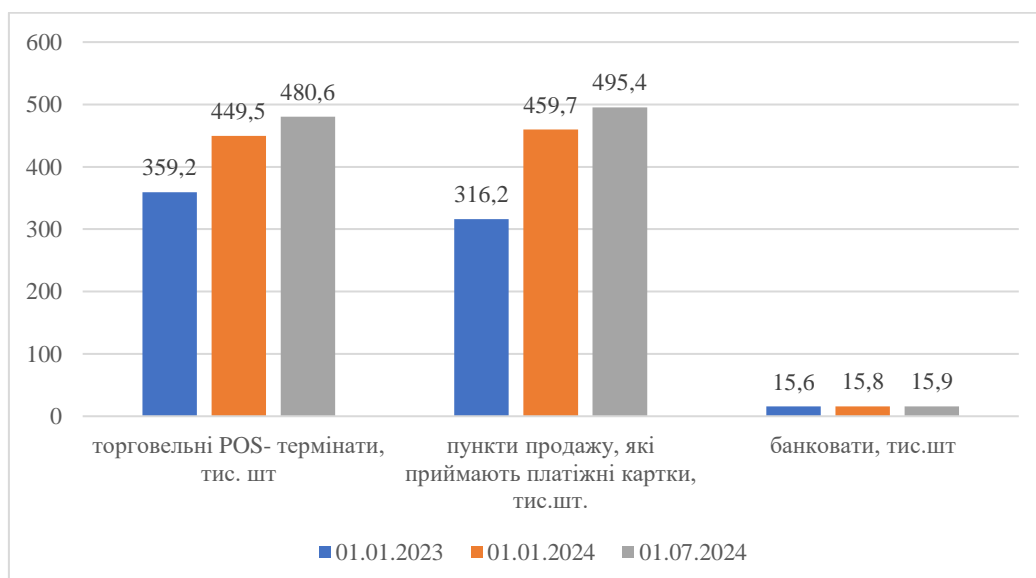

Рис. 2.8. Платіжна інфраструктура в Україні [21]

Щодо платіжної інфраструктури, то кількість платіжних терміналів у торговельно-сервісній мережі зменшилась на 15,8% порівняно з 2021 роком до

359,2 тис. одиниць, з них 348,1 тис. одиниць, 96,9% – безконтактні термінали, кількість банківських пристроїв: банкоматів, ПТКС та платіжних терміналів – на 15,5% до 37,6 тис. шт. Найбільше платіжних терміналів в АТ КБ «ПриватБанк» – 60,4% від усіх платіжних терміналів, АТ «Ощадбанк» – 19,6% та АТ «Райффайзен Банк» – 7,6%.

Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні та за її межами за 1 півріччя 2024 року наведено на рис. 2.9.

Рис. 2.9. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні та за її межами за 1 півріччя 2024 року [21]

З представленою діаграмою видно, що у 1 півріччі 2024 року більшість безготівкових розрахунків (і за сумою і в їх кількості) була виконана за допомогою використання платіжних терміналів. Безготівкові розрахунки з використанням платіжних терміналів за 1 півріччя 2024 року представлено на рис. 2.10.

Рис. 2.10. Безготівкові розрахунки з використанням платіжних терміналів за 1 півріччя 2024 року [21]

Так у 1 півріччі 2024 році більше половини усіх операцій здійснених з використанням платіжних терміналів відбувалася шляхом безконтактних розрахунків із використанням NFC-гаджетів.

Створення національної платіжної системи, такої як ПРОСТІР, є важливим етапом у розвитку фінансової інфраструктури України, оскільки дозволяє зменшити залежність від міжнародних платіжних систем та забезпечити більшу автономію та контроль над національними фінансовими операціями. Враховуючи стратегічне значення платіжних систем для економіки країни, ПРОСТІР стає важливим елементом національної економічної безпеки.

ПРОСТІР дозволяє забезпечити зручність та безпеку внутрішніх транзакцій, включаючи оплату товарів та послуг, отримання готівки та інші операції, що є основними в повсякденному житті громадян і бізнесу. Водночас, впровадження національної платіжної системи дає можливість контролювати транзакції та зменшити вплив міжнародних політичних і економічних факторів на платіжні процеси в Україні.

Система ПРОСТІР не тільки сприяє розвитку безготівкових розрахунків, але й підвищує рівень інфраструктури для підтримки інновацій у фінансових

технологіях, а також забезпечує більшу прозорість і безпеку операцій, що особливо важливо в умовах зростання кіберзагроз [41].

На сьогодні учасниками Простору є 53 банки України. У 2017 р. дозвіл на виготовлення та персоналізацію карток НПС «ПРОСТІР» з магнітною смугою та EMV-чіпом отримало державне підприємство «Поліграфічний комбінат «Україна» [44].

Віртуальна картка, представлена компанією EasyPay, є інноваційним платіжним інструментом, який дозволяє користувачам здійснювати безкомісійні платежі за послуги компанії, а також отримувати кешбек за проведені транзакції. Це забезпечує зручність та вигоду для клієнтів, особливо в умовах зростаючого попиту на безготівкові розрахунки та онлайн-послуги.

Основні особливості віртуальної картки, яка випущена в межах Національної платіжної системи ПРОСТІР, включають:

1. Відсутність фізичного носія – картка існує тільки в цифровому форматі, що знижує витрати на її виробництво та робить її більш доступною для користувачів.
2. Прив'язка до номера телефону – це полегшує процес реєстрації та ідентифікації користувача, забезпечуючи зручність і безпеку.
3. Відсутність CVV2/CVC2-коду та терміну дії – це додає рівень безпеки, мінімізуючи ризики, пов'язані з шахрайством.
4. Поповнення через кілька каналів – картку можна поповнити через термінали, мобільний додаток або онлайн-платформи, що робить її використання гнучким і зручним.
5. Широкий спектр можливостей – за допомогою віртуальної картки можна здійснювати оплату онлайн-послуг, поповнювати мобільні рахунки, сплачувати комунальні послуги, а також користуватися іншими перевагами, такими як поповнення таксі або страхування [41].

Цей продукт відповідає вимогам сучасних користувачів, які прагнуть до безпечних, швидких і зручних фінансових інструментів для онлайн-розрахунків. Віртуальна картка є важливим кроком у розвитку інфраструктури

безготівкових платежів в Україні, що відповідає глобальним тенденціям фінансових технологій.

Пріоритетними трендами системи «ПРОСТІР» на 2024 рік є забезпечення безпеки розрахунків (3D Secure 2.2.0), токенизація з Google, забезпечення приймання карток ПРОСТІР в країнах ЄС, а також популяризація бренду серед населення [41]

2.3. Стан розвитку міжнародних платіжних систем в Україні

Протягом 9 місяців 2024 року на території України здійснювали діяльність 25 платіжних систем «переказу коштів», з яких: 15 платіжних систем, створених резидентами, 10 платіжних систем, створених нерезидентами.

Всього за 9 місяців 2024 року за допомогою платіжних систем, створених як резидентами, так і нерезидентами, здійснено: в межах України – 778,61 млн переказів на суму 972,81 млрд грн або 24 410,56 млн дол. США (в екв.); в Україну – 7,41 млн переказів на суму 1 870,83 млн дол. США (в екв.).

На рис. 2.11. наглядно представлена Сума переказів, здійснених через платіжні системи, млн. дол. США.

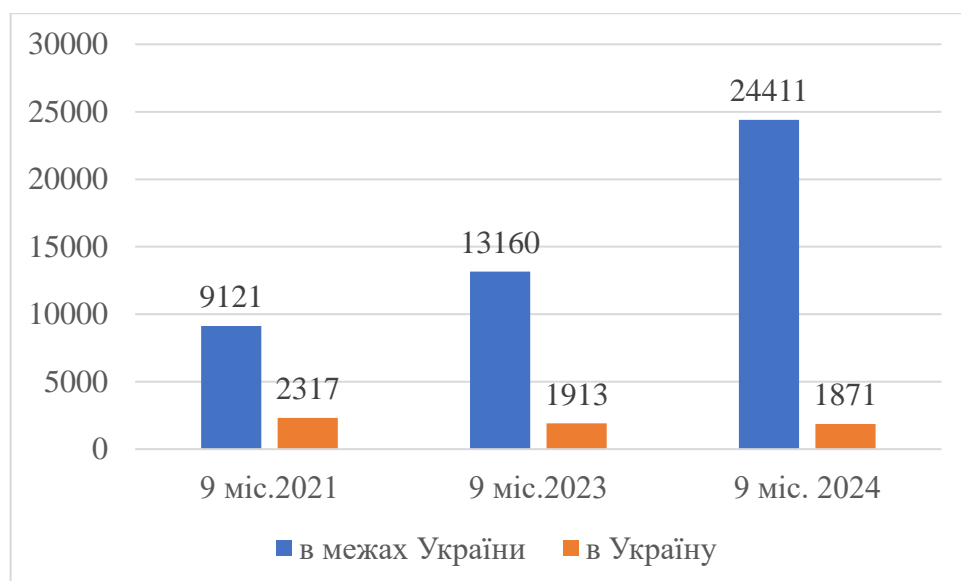

Рис. 2.11. Сума переказів, здійснених через платіжні системи, млн. дол. США (в екв.) [21]

З представленою рисунку видно, що сума переказів здійснених через платіжні системи в межах України має стабільну динаміку до зростання, а перекази здійснені через платіжні системи в Україні має динаміку до скорочення.

Протягом 9 місяців 2024 року в межах України фактично надавали послуги: 4 платіжні системи, створені банками; 10 платіжних систем, створених небанківськими установами; 2 платіжні системи, створені нерезидентами.

Рис. 2.12. Транскордонні перекази в Україну протягом 9 місяців 2024 року [21]

Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України наведений на рис. 2.13

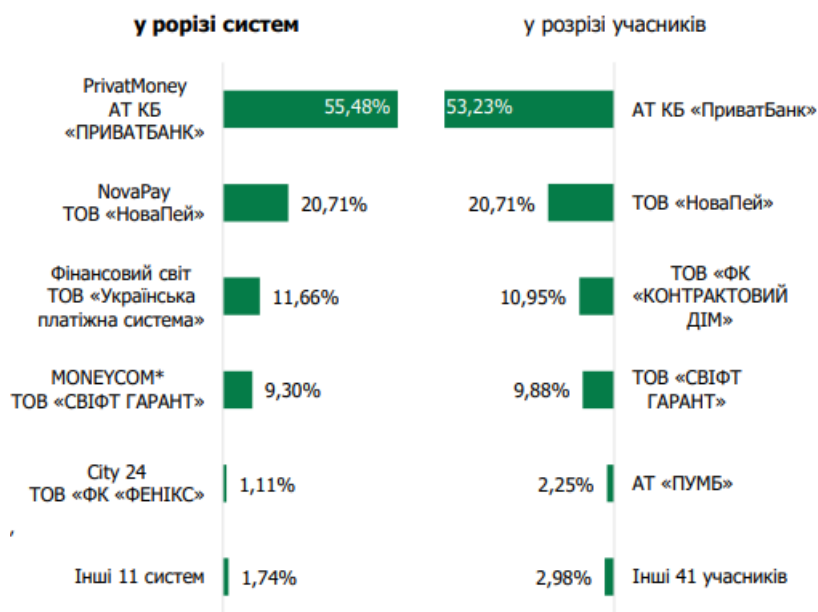

Рис. 2.13. Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України, % за 9 місяців 2024 року [21]

Незважаючи на загальний стабільний і динамічний розвиток платіжних систем, варто зазначити, що в Україні цей ринок в основному контролюється міжнародними платіжними системами. Сучасна міжнародна платіжна система є автоматизованою платформию для міжбанківських розрахунків. Кожна країна або регіон має свою національну валюту та власну платіжну систему, що включає установи та правові механізми для виконання фінансових операцій і платежів за допомогою цієї валюти на своїй території.

SWIFT – це глобальна міжбанківська система для передачі інформації та здійснення платежів, заснована в 1973 році з головним офісом у Брюсселі. Її створили 239 банків із 15 країн. Основні функції SWIFT полягають у наданні швидкого, надійного, ефективного та конфіденційного телекомунікаційного обслуговування для банків, а також у стандартизації методів та форм обміну фінансовою інформацією. Завдяки системі SWIFT можна здійснювати міжнародні перекази в іноземній валюті на користь як фізичних, так і юридичних осіб у будь-яку точку світу [31].

Перекази через систему SWIFT є зручним варіантом для оплати міжнародних покупок, бронювання готелів, оплати за навчання, медичне обслуговування або відпочинок, а також для грошових переказів родичам та друзям.

Основні переваги SWIFT-переказів:

- Швидкість і безперечність виконання переказів;
- Надходження коштів на вказаний рахунок у конкретному банку в обумовлений термін (платежі зазвичай надходять від 1 до 5 робочих днів, завдяки точним реквізітам);
- Можливість здійснення переказів як на рахунки фізичних, так і юридичних осіб;
- Задовільна комісія за переказ.

WebMoney Transfer – це популярна платіжна система, заснована в 1998 році, яка з того часу привернула десятки мільйонів користувачів. Вона є не лише міжнародною платформою для розрахунків, але й зручним інструментом для бізнесу. Система надає можливості для виконання різноманітних операцій, таких як: обмін коштів; укладання безпечних угод; залучення фінансування.

WebMoney-гаманець дозволяє користувачам Інтернету проводити безпечні транзакції в реальному часі за допомогою валюти WebMoney (WM).

У системі WebMoney Transfer учасники можуть налагоджувати взаємодію між собою. Для отримання сертифіката системи користувачеві необхідно не тільки надати повну інформацію про себе, а й завантажити скановані копії документів, що підтверджують особу. Всі надані відомості перевіряються через систему WM-атестації для підтвердження їх достовірності [31].

До категорії важливих платіжних систем Національним банком у 2023 році віднесено шість, зокрема: MasterCard (MasterCard International Incorporated, США); Visa (Visa International Service Association, США); NovaPay (ТОВ «НоваПей», Україна); PrivatMoney (АТ КБ «ПриватБанк»,

Україна); MONEYCOM (ТОВ «СВІФТ ГАРАНТ», Україна); Фінансовий світ (ТОВ «Українська платіжна система», Україна) [31].

Варто зазначити, що «PrivatMoney» та «MONEYCOM» є новими в переліку важливих платіжних систем порівняно з 2022 роком [43].

Ось кілька найбільш популярних електронних платіжних систем, що використовуються в Інтернеті:

1. WebMoney Transfer – міжнародна система для розрахунків і ведення бізнесу в мережі Інтернет. Вона пропонує сервіси для обліку, обміну грошових коштів, залучення фінансування, вирішення спорів та укладання безпечних угод.

2. PayPal – міжнародна електронна платіжна система, яка надає послуги з грошових переказів і оплат у транскордонному режимі будь-яким користувачам з банківською картою. PayPal пропонує можливість здійснювати платежі через Інтернет та мобільні пристрої.

3. Skrill – британська платіжна система, створена бізнес-центром Gatcombe Park Ventures у Лондоні. Вона спеціалізується на міжнародних платежах і переказах [43].

Сьогодні одним із головних трендів у розвитку платіжних систем в Україні є біометрична оплата через розпізнавання обличчя. Хоча ця технологія має певні етичні та безпекові ризики, її розвиток активно триває в Україні. Наприклад, «ПриватБанк» вже впровадив перші біометричні платежі за допомогою технології FacePay24. Ще одним важливим напрямом є впровадження цифрової валюти (CBDC). Цей проєкт розробляється з 2016 року, і Національний банк України продовжує роботу над випуском цифрових грошей, готуючись до запуску пілотного проєкту для тестування з реальними користувачами та державними органами.

В Україні популярними є платіжні системи LiqPay та EasyPay, які славляться своєю простотою та швидкістю транзакцій. Крім того, багато українців використовують WayForPay та Fondy для онлайн-розрахунків. Для оплати комунальних послуг та інтернету часто застосовують платіжну

систему Portmone. Інші сучасні платіжні сервіси, такі як Apple Pay і Google Pay, також здобувають популярність на українському ринку. Більше того, багато українських банків пропонують власні цифрові гаманці, що дозволяють клієнтам здійснювати онлайн-платежі без необхідності використання банківських карток [31].

Українці також активно користуються електронною платіжною системою Payeer, яка пропонує власний криптогаманець. За допомогою цієї системи можна здійснювати перекази між акаунтами, виводити кошти в різних валютах та займатися торгівлею цифровими активами на криптобіржах. Payeer є популярним інструментом для операцій з криптовалютами та міжнародними грошовими переказами.

Загалом, основними стратегічними тенденціями розвитку платіжних систем в Україні є:

- Подальший розвиток банківського дистанційного обслуговування, включаючи internet-banking і mobile-banking.
- Посилення конкурентної боротьби між банками та фінтех-компаніями.
- Фінансова інклюзія, що дозволяє залучати до фінансових послуг більш широку аудиторію.
- Зростання попиту на миттєві платежі (Instant Payments або Fast Payments), що дозволяє забезпечити швидкість та зручність трансакцій.
- Розвиток технологій, таких як штучний інтелект, відкритий банкінг (який має запрацювати у серпні 2025 року), Tap to Phone, цифрові гаманці, а також децентралізовані фінанси (De-Fi).
- У 2024 році очікуються впровадження цифрової валюти центрального банку та регулювання ринку криптоактивів, що стане важливими подіями на ринку платіжних послуг.
- Фінтех-стартапи стали менш активними через початок повномасштабного вторгнення, однак зміни в законодавчій базі можуть

позитивно вплинути на розвиток цього сектору, поліпшуючи бізнес-середовище та відкриваючи нові можливості для стартапів [31].

Для забезпечення безперервної роботи банківської системи в умовах війни Національний банк України спільно з банками реалізує проєкт Power Banking, який отримав назву «Банк Незламності». Це мережа з понад 1000 банківських відділень, що з'єднані в одну операційну мережу і надають клієнтам фінансові послуги навіть під час надзвичайних ситуацій, таких як тривала відсутність електропостачання. Відділення оснащуються необхідним обладнанням, каналами зв'язку для забезпечення безперебійної роботи без електрики, а також додатковим персоналом, касовою технікою, банкоматами та готівкою.

Нацбанк також ініціював банкоматний національний роумінг, що передбачає встановлення єдиних розширених лімітів і скасування додаткових комісій за зняття готівки в банкоматах інших банків. До цієї ініціативи приєдналися найбільші банки. Крім того, 14 системно важливих банків визначили перелік чергових відділень, які продовжуватимуть надавати фінансові послуги навіть за відсутності енергопостачання. У цей перелік увійшли 760 відділень у Києві та 275 – у 22 областях України [68].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та виклики платіжних систем в Україні

Українська платіжна система активно розвивається, проте стикається з низкою проблем і викликів, які впливають на її ефективність, доступність і стійкість.

На сьогодні можливо виділити такі проблемні сфери (рис. 3.1):

1. Ринок в Україні є практично повністю монополізованим міжнародними платіжними системами (МПС). Національним агентам складно конкурувати зі світовими гігантами через більш низьку якість послуг, більш низький рівень компетенції, менший досвід функціонування в даній сфері та ін. У зв'язку з цим спостерігається слабка конкуренція, відсутність достатньої кількості інноваційних фінтех-компаній.

2. Низький рівень захисту прав споживачів платіжних систем і самих компаній, що надають дані послуги, а також у цілому недостатньо розвинене законодавство у сфері регулювання ринку. Недосконалість нормативної бази посилює відсутність чітких стандартів для новітніх технологій, таких як криптовалюти чи Open Banking. Також, зазначимо про проблему складності впровадження міжнародних стандартів, а саме узгодження з європейськими нормами, зокрема PSD2, вимагає значних зусиль і ресурсів.

3. Недостатня платіжна та фінансова грамотність деяких категорій населення, передусім пенсіонерів. Значна частина населення надає перевагу готівковим розрахункам через недовіру до цифрових технологій. Недостатнє розуміння можливостей та безпеки електронних платежів

4. Вплив воєнного стану на діяльність банківської системи. Що призвело до пошкодження інфраструктури, фізичне знищення мережевих вузлів і обладнання у зонах бойових дій, перебої з інтернетом та

електропостачанням, у зв'язку з цим ускладнення доступу до безготівкових платежів у постраждалих регіонах

Рис. 3.1. Проблеми розвитку платіжної системи в Україні [2]

5. Проблеми та виклики технологічного характеру. Деякі банки та фінансові установи використовують застарілі системи, які обмежують інтеграцію інновацій. Відсутність POS-терміналів і банкоматів у віддалених населених пунктах у зв'язку з недостатнім покриттям мережі. Постійна потреба в оновленні систем безпеки через зростання кількості кіберзлочинів. Особливо спостерігається збільшення кіберзагроз і хакерських атак на банківські системи та платіжну інфраструктуру в умовах воєнного стану.

6. Економічні та фінансові проблеми полягають у доларизації економіки, висока залежність від іноземних валют створює бар'єри для розвитку внутрішніх платіжних систем. Економічна нестабільність впливає на обсяг транзакцій, що є причетною зниження платоспроможності населення. Високі тарифи на безготівкові розрахунки можуть обмежувати їх використання, особливо для малого бізнесу [7].

7. Проблеми у сфері інтеграції новітніх технологій. Відсутність повної інтеграції криптовалют у платіжну систему та побоювання щодо їхнього використання у нелегальній діяльності. Повільний розвиток і невисокий рівень готовності банків до відкритого банкінгу (Open Banking).

Необхідно також відзначити проблеми, що виникли в процесі розвитку та функціонування платіжних систем в Україні, які значно ускладнилися з початку 2020 року, під час пандемії COVID-19, а також із початком воєнного стану в 2022 році. Ці обставини стали серйозним випробуванням для бізнесу. Однією з основних проблем є високі витрати на послуги еквайрингу в Україні, що значно перевищують аналогічні показники в країнах ЄС.

Еквайр та/або емітент мають право стягувати комісійну винагороду (інтерчейндж) за кожну платіжну операцію, що здійснюється за допомогою платіжної картки, безпосередньо або через треті особи. Торговець, у свою чергу, сплачує еквайру комісію за еквайринг та/або іншу плату відповідно до умов договору між ними. У разі зміни розміру інтерчейнджу, еквайр зобов'язаний внести коригування в плату за еквайринг згідно з умовами договору між еквайром і торговцем. [15].

Українському бізнесу необхідна підтримка з боку держави та адекватні зміни в законодавстві, які б дозволили продовжувати діяльність підприємцям. Бізнес сподівається на рішення представників законодавчої та виконавчої влади, які дозволять знизити деякі непропорційні витрати та привести їх до європейських стандартів. Оновлення регуляторного середовища є важливим для захисту прав і інтересів учасників ринку, зокрема малого та середнього

бізнесу, що є основою сталого економічного зростання країни, а також для розвитку платіжної інфраструктури в Україні.

У часи обмежень через пандемію та ліквідацію бізнесу через воєнний стан, підприємці були змушені адаптуватися, розвиваючи дистанційні послуги для виживання. Завищені витрати на еквайринг стали серйозною перешкодою для розвитку безготівкових платежів. Зниження витрат на обслуговування платежів та активне використання безготівкових платежів допомагають боротися з тіньовою економікою, покращують фінансову прозорість та сприяють збільшенню податкових надходжень, що зміцнює фінансову систему країни.

Для розв'язання зазначених проблем платіжних систем в Україні необхідний всебічний підхід, що враховуватиме специфіку національного фінансового сектору. Одним із ключових напрямів покращення функціонування платіжних систем є впровадження сучасних методів управління ризиками та захисту інформації. Це дозволить забезпечити підвищену безпеку, стабільність і надійність фінансових операцій. Такі зміни сприятимуть зростанню довіри до банківської системи, збільшенню обсягів електронних платежів і, відповідно, стимулюватимуть економічний розвиток країни. Окрім того, підвищення стандартів безпеки у фінансовій сфері зробить Україну більш привабливою для іноземних інвесторів [48].

Сучасна економіка стрімко переходить до безготівкового формату. Безготівкові розрахунки здійснюються швидко та надійно завдяки платіжним системам, які представляють собою комплекс програмних, апаратних та телекомунікаційних технологій, призначених для виконання фінансових операцій з використанням безготівкових коштів. Оскільки більшість операцій з електронними грошима відбувається онлайн через Інтернет, спеціалізовані фінансові установи, комерційні банки та підприємства створюють власні платіжні системи на основі електронних грошей. Ці системи включають правила здійснення платежів, заходи захисту від шахрайства, вимоги до авторизації та підтвердження транзакцій, програмне забезпечення, а також

організації, які забезпечують проведення розрахунків в онлайн-режимі. Зазвичай функціонування таких платіжних систем регулюється центральними банками або іншими органами, відповідальними за контроль платежів і розрахунків на національному чи міжнародному рівнях.

Управління ризиком шахрайства є важливим, але водночас затратним елементом діяльності банківських установ. Водночас, за статистикою, лише 48% банків приділяють належну увагу обліку вартості шахрайства, тоді як інші вважають цей аспект другорядним. Це знижує його значущість у пріоритетах директорату та комітетів з управління ризиками при прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних коштів та інвестицій [74].

Наразі у сфері електронного банкінгу ще не створено єдиної класифікації ризиків, проте науковці виокремлюють кілька основних типів ризиків, що набувають особливої актуальності у зв'язку з розвитком цифрових банківських послуг. До них належать операційний, юридичний, стратегічний, репутаційний ризики, а також ризик ліквідності.

Найбільш поширеним видом шахрайства в Україні є зловживання платіжними картками, обсяги якого щорічно зростають. Особливого поширення набули такі форми шахрайства, як вішинг і фішинг. Ці методи спрямовані на викрадення конфіденційної інформації власників карток (номеру картки, терміну дії, CVV-коду), що дозволяє шахраям отримати доступ до фінансових коштів [2].

Для забезпечення стабільної та безперебійної роботи платіжних систем центральні банки в розвинених країнах запровадили механізм оверсайта (нагляду) за платіжними системами. Спираючись на цей досвід, Національний банк України розробив методичні рекомендації щодо управління ризиками в платіжних системах, які рекомендовано до використання як банківськими, так і небанківськими фінансовими установами.

Кожен комерційний банк, який бере участь у платіжній системі, має впроваджувати сучасні платіжні інструменти та механізми переказу коштів, використовувати передові програмно-технічні засоби для обробки й передачі

даних, а також суворо дотримуватися вимог законодавства України та нормативних актів НБУ. У структурі банку обов'язково має функціонувати підрозділ, відповідальний за забезпечення безпеки платіжних операцій, проведення фінансового моніторингу та реагування на спроби компрометації платіжних карток. Крім того, цей підрозділ має активно співпрацювати з аналогічними структурами інших фінансових установ України та представниками міжнародних платіжних систем [48].

Для захисту банківських платіжних систем від фішингових атак необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на забезпечення безпеки як клієнтів, так і банківської інфраструктури. Серед таких заходів можна виокремити технічні, організаційні, юридичні аспекти, а також ініціативи, спрямовані на підвищення цифрової грамотності клієнтів. Зупинимося на кожному з цих напрямів більш детально.

1. Технічні заходи захисту включають в себе:

- Двофакторна аутентифікація (2FA) яка включає використання OTP (одноразових паролів), SMS-кодів або токенів для підтвердження операцій, а також біометричну аутентифікацію (відбиток пальця, розпізнавання обличчя).
- Впровадження протоколів безпеки, що включає шифрування даних за допомогою SSL/TLS для забезпечення захищеного з'єднання між користувачем і сервером та використання HSTS (HTTP Strict Transport Security) для запобігання атак типу «людина посередині» (MitM).
- Модулі захисту транзакцій, а саме використання спеціалізованих програм для аналізу транзакцій у реальному часі, які виявляють підозрілу активність.
- Фільтрація доменів, що включає постійний моніторинг підозрілих доменів і URL-адрес, які імітують банківські системи та використання сервісів DNS-фільтрації для блокування доступу до фішингових сайтів [63].

2. Організаційні заходи полягають у:

- Навчанні клієнтів і співробітників, що передбачає регулярне інформування клієнтів про типові схеми фішингу та правила безпеки та

проведення тренінгів для працівників банку щодо ідентифікації та реагування на фішингові атаки.

- Своєчасному оновленні програмного забезпечення, а саме забезпечення актуальності систем безпеки, ОС і антивірусів для запобігання експлуатації вразливостей.

- Моніторингу активності, постійному аналізу роботи платіжної системи для виявлення аномальної активності (часті невдалі спроби входу, підозрілі IP-адреси тощо) [63].

3. Юридичні заходи полягають у:

- Співпраці з правоохоронними органами, а саме обмін інформацією з кіберполіцією про нові фішингові схеми та підозрілі сайти.

- Розробці внутрішніх політик щодо формалізації процедур реагування на кіберінциденти в банку, створенні юридичних механізмів для відшкодування втрат клієнтам у разі успішної фішингової атаки.

4. Заходи з підвищення цифрової грамотності клієнтів полягають у:

- Наданні рекомендації щодо безпеки, а саме не відкривати посилання з незнайомих листів, завжди перевіряти адресу сайту банку, використовувати лише офіційні додатки для операцій із рахунком.

- Організації підтримки клієнтів, що полягає у створенні гарячої лінії для негайного повідомлення про підозрілу активність [63].

Комплексне застосування цих заходів дозволяє значно знизити ризики фішингових атак і забезпечити надійний захист платіжних систем банків.

Отже, розвиток платіжної системи в Україні має ґрунтуватися на принципах централізованого управління, уніфікованих правилах і стандартах здійснення розрахунків, а також на здатності оперативно виявляти слабкі місця та ефективно реагувати на ризики, які виникають у процесі проведення операцій. Для підвищення ефективності та надійності національної платіжної системи Національному банку України, як основному регулятору, необхідно продовжувати роботу в цьому напрямі, приділяючи увагу її вдосконаленню.

Водночас важливу роль у цьому процесі відіграють комерційні банки, які мають працювати над зміцненням довіри до національної банківської системи. Зокрема, вони повинні розширювати доступ клієнтів до рахунків через мережі електронного банківського обслуговування, пропонувати ширший вибір роздрібних платіжних інструментів, впроваджувати інноваційні банківські послуги, удосконалювати управління рахунками та системами обробки платежів, а також модернізувати платіжну інфраструктуру.

3.2. Використання новітніх технологій у платіжних системах

Новітні технології відіграють важливу роль у розвитку платіжних систем, підвищуючи їх ефективність, безпеку та доступність. В умовах цифровізації фінансового сектору та зростання попиту на зручні платіжні сервіси інновації стають ключовим чинником для трансформації платіжної інфраструктури.

Основними напрямками розвитку ринку електронних платіжних систем сьогодні є впровадження інноваційних рішень, нарощування технологічного потенціалу та створення нових цифрових цінностей. Зокрема, ці тенденції спрямовані на покращення клієнтського досвіду, розширення збору та аналізу даних для підвищення точності алгоритмів і персоналізації фінансових послуг.

Подальший розвиток платіжних систем значною мірою визначатиметься такими глобальними трендами:

- зменшення використання готівки завдяки популяризації платіжних карток і безконтактних платежів під час розрахунків у магазинах;
- швидке зростання сегмента електронної комерції;
- активне впровадження цифрових платежів не лише у роздрібній торгівлі, а й у таких сферах, як мобільні P2P-перекази, цифрові грошові перекази, бізнес-платежі тощо;

– збільшення обсягу транзакцій, що здійснюються за допомогою кредитних карток [7].

Ці тенденції не лише змінюють платіжну інфраструктуру, а й сприяють цифровій трансформації фінансових ринків у цілому.

На сьогодні перспективними напрямками розвитку платіжного ринку є хмарні та мобільні сервіси, робота з великими даними, впровадження відкритих інтерфейсів і розвиток Інтернету речей. Швидке поширення фінансово-технологічних інновацій (FinTech) значно впливає на трансформацію платіжних систем, змінюючи їх функціональні особливості та вплив на економічне середовище.

Інноваційні технології в платіжних системах сприяють переосмисленню їх якісних характеристик, зокрема:

- підвищення економічної та соціальної ефективності учасників платіжного ринку;
- оптимізація грошового обороту завдяки зменшенню операційних витрат;
- прискорення оборотності коштів, що сприяє загальному зростанню економіки [32].

Таким чином, впровадження FinTech-рішень стає рушійною силою модернізації платіжної інфраструктури та створює умови для більш ефективного функціонування фінансових систем.

Трансформація стратегічних пріоритетів розвитку фінансових технологій в Україні розпочалася у 2019 році і тривала до кінця 2023 року. Цей процес, зокрема, відображає зміни в адаптації фінансових систем до нових цифрових реалій, що зображено на рис. 3.2. Згідно з міжнародною фінансовою практикою, до початку 2027 року цифрова економіка буде формувати до 85% світового ВВП, що підвищує значення фінансових систем країн, які вже активно працюють над цією трансформацією. Це дозволить забезпечити високу конкурентоспроможність банківських установ, а також прогнозоване становлення цифрової економіки [7].

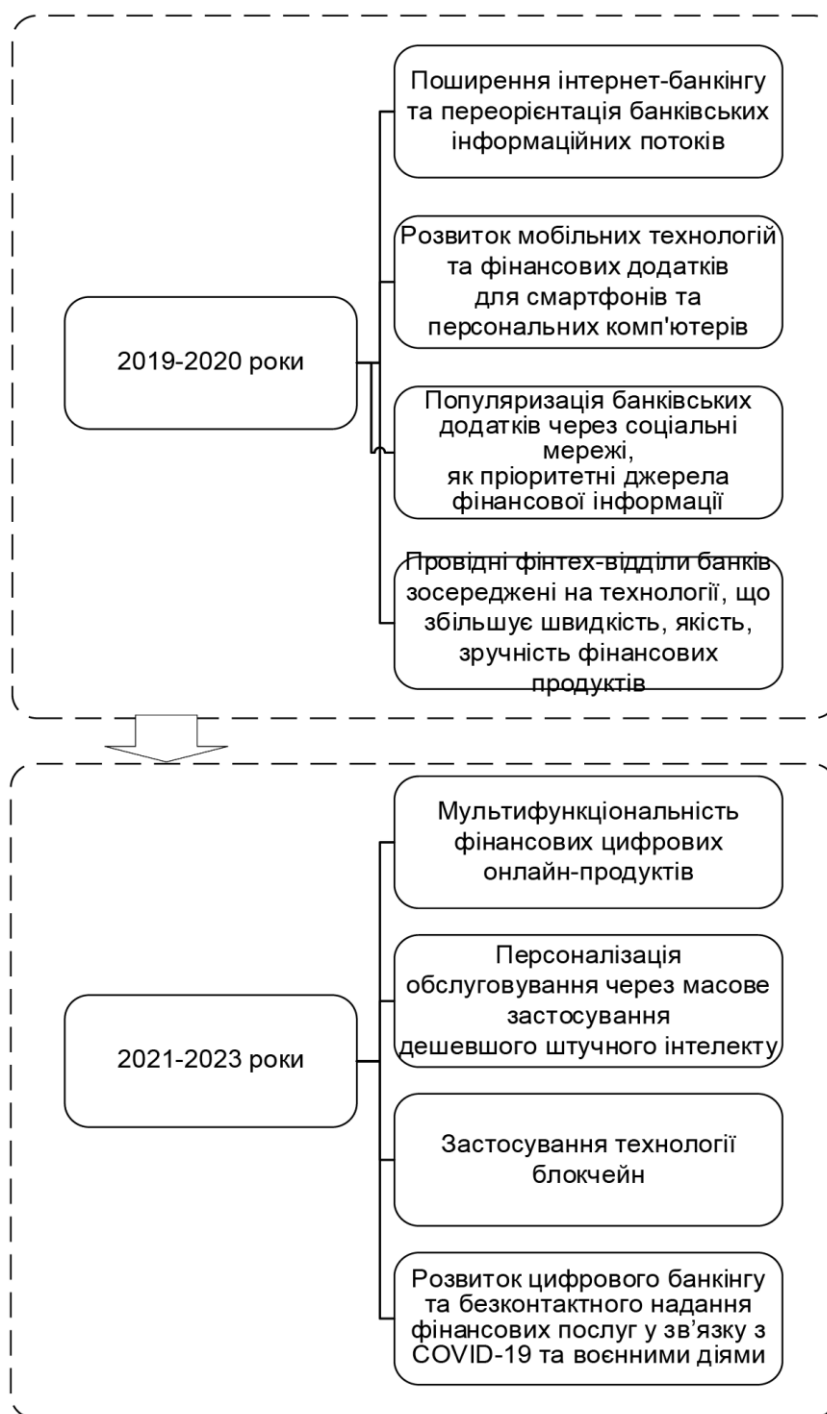

Рис. 3.2. Трансформація стратегічних пріоритетів розвитку фінансових технологій банківських установ в Україні [7]

Цифрові фінанси, в свою чергу, стануть ключовим драйвером економічного зростання на світовому цифровому банківському ринку та можуть створити умови для нової ери цифрової фінансової індустріалізації. Це буде своєрідною черговою фазою фінансово-цифрової промислової революції, яка визначить майбутнє фінансових ринків і їхнє місце в глобальній економіці.

Як видно з рис. 3.2, трансформація стратегічних пріоритетів розвитку фінансових технологій в банківських установах України відбувається швидкими темпами. Це є результатом того, що банківська система деякий час втрачала можливості та відставала від глобальних тенденцій розвитку цифрових технологій.

Однак, на кінець 2023 року український банківський фінансово-кредитний ринок змогла адаптуватися до сучасних вимог і здійснити трансформацію, запровадивши низку популярних світових платіжних цифрових фінансових технологій, що видно на рис. 3.3. Ці зміни дозволяють українським фінансовим установам наблизитись до кращих міжнародних практик та підвищити свою конкурентоспроможність на глобальному ринку.

Рис.3.3. Світові платіжні цифрові фінансові технології запроваджені в Україні [7]

Як видно з рис. 3.3, представлені цифрові технології активно використовуються у таких платіжних системах, як Visa та Mastercard в Україні. Введення цих технологій у фінансову систему країни безумовно сприятиме підвищенню її цифрової орієнтації. Це також стимулюватиме розвиток конкуренції серед банківських установ, оскільки вони будуть постійно вдосконалювати свої технологічні рішення. В результаті, українські банки зможуть успішно конкурувати на світовому фінансовому ринку, адаптуючи інноваційні платіжні системи та покращуючи свої сервіси, що підвищить їх конкурентоспроможність на міжнародній арені [7].

Розглянемо деякі з них.

1. Технологія Blockchain (блокчейн) є прогресивною інформаційною технологією, яка дозволяє зберігати дані у вигляді послідовних блоків у хронологічному ланцюгу. Вона представляє собою реєстр спільно використовуваних даних, де містяться відомості про транзакції, які стають незмінними після запису. Основним принципом блокчейн є забезпечення прозорості, безпеки та децентралізованості інформації, що робить її важливим інструментом для різних фінансових та технологічних сфер. У технології блокчейн кожен блок містить не лише інформацію про транзакцію, але й унікальний криптографічний підпис попереднього блоку, що гарантує неможливість внесення змін у вже записані дані.

Впровадження технології блокчейн у міжнародні платіжні системи дійсно набуло значного розвитку останнім часом. Це дозволяє забезпечити ще більшу прозорість, швидкість та безпеку фінансових транзакцій. Ключові гравці в платіжних системах, такі як PayPal, ApplePay, GooglePay та Visa, активно інтегрують криптовалюти та блокчейн-технології у свої платформи.

1. PayPal оголосила про інтеграцію біткоїна, що дозволяє користувачам здійснювати покупку, продаж та зберігання біткоїнів безпосередньо через свою платформу. Це стало важливим кроком у популяризації криптовалют серед широкої аудиторії.

2. ApplePay та GooglePay також включили можливість використовувати блокчейн для обробки транзакцій, дозволяючи користувачам здійснювати оплати не лише традиційними валютами, а й криптовалютами, що забезпечує ще більшу гнучкість у фінансових операціях.

3. Visa почала працювати з стейблкоїнами (криптовалютами, які прив'язані до стабільних активів, таких як долар США), що дозволяє зменшити волатильність, характерну для більш традиційних криптовалют, і забезпечити надійність транзакцій [62].

Крім того, з розвитком технології блокчейн, банківські платформи починають використовувати її для створення безпечних і швидких інтербанківських переказів, зменшуючи залежність від традиційних банківських інфраструктур. Це дозволяє зробити транзакції не лише швидшими, але й дешевшими, зменшуючи комісії та забезпечуючи більшу доступність фінансових послуг для користувачів по всьому світу.

Розвиток і впровадження цифрових валют на основі технології блокчейн в Україні дійсно набуває важливого значення в контексті інтеграції до світового фінансового простору. У вересні 2021 року прийняття Закону «Про віртуальні активи» стало важливим кроком у регулюванні ринку криптовалют і сприяло розвитку цього сектору в Україні. Ось деякі ключові моменти щодо цього закону та його впливу:

1. Легалізація ринку цифрових валют: Закон дозволяє створити чітку нормативно-правову базу для криптовалютних компаній та користувачів, що знижує ризики незаконних операцій і стимулює розвиток ринку. Він допомагає визначити правила для обігу віртуальних активів, їхнього обміну, а також розглядає питання щодо оподаткування таких операцій.

2. Прозорість ринку: Завдяки цьому закону Україна зможе забезпечити більшу прозорість і безпеку на криптовалютному ринку. Регуляція дозволяє уникнути «сірих» зон, де відбуваються нелегальні операції, і забезпечує правову захищеність як для користувачів, так і для інвесторів.

3. Законопроект «Про платіжні послуги»: Цей законопроект є важливим етапом інтеграції українського платіжного ринку до європейських стандартів. Він надає можливість фінтех-компаніям співпрацювати з банками, що сприяє розвитку цифрових фінансових послуг та платіжних систем. Законопроект також враховує специфіку цифрових валют та надає нормативну базу для їх впровадження в якості платіжних інструментів.

Ці ініціативи допоможуть забезпечити стабільний розвиток ринку цифрових активів в Україні, сприятимуть залученню інвестицій та розвитку фінансових технологій. Водночас, вони створюють умови для розвитку централізованої цифрової валюти, а також дозволяють Україні бути частиною глобальних фінансових та платіжних трансакцій [42].

2. Технологія NFC (Near Field Communication) стала важливим елементом в еволюції безконтактних платежів, і її популярність активно зростає, зокрема в Україні. NFC дозволяє здійснювати швидкі та зручні трансакції, не вимагаючи фізичного контакту між платіжним пристроєм (смартфоном чи карткою) і терміналом.

Основні особливості NFC:

1. Розробка і принцип роботи: NFC була створена компаніями Sony та NXP Semiconductors у 2002 році. Вона працює на частоті 13,56 МГц, має максимальну дальність передачі даних до 10 см і здатна передавати дані на швидкості до 424 кбіт/с. Однією з її важливих характеристик є двостороння передача даних, що дозволяє одночасно обмінюватися інформацією між пристроями.

2. Безконтактні платежі: Найбільше значення NFC отримала у платіжних системах. Безконтактні платежі через Google Pay та Apple Pay стали звичним способом розрахунку для українців, оскільки ці системи дозволяють здійснювати платежі швидко та зручно, без необхідності вставляти картку в термінал або вводити PIN-код. Платіжні дані зберігаються у вигляді токенів на смартфоні, що робить сам процес здійснення платежу більш безпечним.

Google Pay і Apple Pay працюють наступним чином:

- Google Pay: Після реєстрації банківської картки в додатку Google Pay, користувач може здійснювати платежі через NFC на підтримуваних пристроях (смартфонах, планшетах). Платіжні дані не зберігаються безпосередньо на картці, а на пристрої зберігаються токени, які генеруються для кожної транзакції, що забезпечує додатковий рівень безпеки.

- Apple Pay: Apple Pay працює за аналогічним принципом, дозволяючи користувачам додавати свої банківські картки до програми на iPhone або інших пристроях Apple. Це забезпечує зручний спосіб здійснення платежів у магазинах, додатках або на вебсайтах [74].

А саме, система надсилає запит банку-емітенту картки на отримання токена, який буде використовуватися замість оригінальної картки. Отримання цього токена вказує на те, що картка була асоційована з унікальним ідентифікаційним номером. Для подальшого використання картки Google Pay шифрує її з присвоєним токеном, забезпечуючи можливість оплати.

Банки, що обслуговують торгові точки, а також банки-емітенти карток використовують інформацію про клієнтів та розшифровану платіжну інформацію для проведення транзакцій. Процес здійснення безконтактних платежів включає кілька етапів:

1. Отримання токена користувачем. Користувач додає картку в Google Pay, після чого платіжний токен шифрується і зберігається на мобільному пристрої за допомогою одноразового чи багаторазового ключа.

2. Передача токена продавцю. Коли користувач підносить свій пристрій до терміналу з підтримкою NFC, токен, дата закінчення терміну дії та криптографічний код передаються на термінал через протокол NFC.

3. Обробка платежу продавцем. Продавець обробляє платіж через банк, що обслуговує точку продажу, на основі наданих даних картки.

4. Обробка платежу обслуговуючим банком. Банк, що обслуговує торгову точку, передає отриману інформацію в платіжну мережу.

5. Перетворення токена на номер картки. Постачальник токенів перевіряє пароль і перетворює токен на фактичний номер картки користувача, після чого банк-емітент отримує дані про власника картки.

6. Перевірка та авторизація. Мережа надсилає інформацію про картку та перевірку від постачальника токенів банку-емітенту. Банк проводить перевірку рахунку та прав на проведення операції, надаючи дозвіл на авторизацію.

7. Передача дозволу. Платіжна мережа через обслуговуючий банк передає дозвіл на авторизацію в точку продажу, і касир з користувачем отримують повідомлення про успіх або помилку.

Таким чином, система продовжує використовувати існуючу банківську інфраструктуру, включаючи термінали та обладнання. Нове рішення базується на технології Tap to Phone, яка дозволяє перетворити сучасні смартфони або планшети з NFC-чіпом на повноцінні POS-термінали. Це усуває потребу в використанні окремих банківських терміналів для проведення платежів, оскільки терміналами можуть виступати смартфони з операційною системою Android 8.0 і вище [62].

3. Біометрична автентифікація. Біометрична автентифікація є одним із найсучасніших і надійних методів забезпечення безпеки у платіжних системах. Вона ґрунтується на використанні унікальних фізіологічних характеристик (відбитки пальців, розпізнавання обличчя, сканування райдужки ока) або поведінкових даних (голос, динаміка набору тексту).

Основні переваги біометричної автентифікації:

5. Високий рівень безпеки. Оскільки біометричні дані є унікальними, їх підробка значно ускладнена.

6. Зручність. Користувачам не потрібно запам'ятовувати паролі чи PIN-коди.

7. Швидкість виконання операцій. Процес автентифікації займає лише кілька секунд [62].

Приклади застосування біометрії:

- Мобільні банківські додатки, такі як Privat24 і Monobank, використовують технології Touch ID та Face ID для підтвердження платіжних операцій.

- Безконтактні платіжні сервіси, як-от Apple Pay і Google Pay, інтегрують біометричні дані для забезпечення безпеки транзакцій.

- В Україні починають з'являтися біометричні картки, що оснащені сенсорами для зчитування відбитків пальців.

Біометрична автентифікація в Україні активно розвивається, підвищуючи рівень безпеки фінансових послуг і забезпечуючи зручність для користувачів. Вона стає важливим елементом сучасних платіжних систем, відповідаючи на глобальні тенденції цифровізації [32].

4. Платежі в криптовалютах. Криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та інші, все активніше інтегруються у платіжні системи, відкриваючи нові можливості для проведення транзакцій. Вони базуються на технології блокчейн, що дозволяє здійснювати децентралізовані та прозорі платежі [7].

В Україні, яка однією з перших легалізувала криптовалюту, активно розвивається інфраструктура для здійснення транзакцій з цифровими активами. Яскравим прикладом є використання криптовалют для благодійних цілей під час війни.

Застосування криптовалют у платіжних системах:

- Онлайн-магазини. Багато компаній, зокрема міжнародні гіганти, як-от Tesla та Microsoft, вже приймають криптовалюту як метод оплати. В Україні також спостерігається активне впровадження криптовалют у бізнес-середовище.

- Благодійність. Під час війни криптовалюти стали популярним інструментом для збору коштів на підтримку армії та гуманітарні потреби.

- Інтеграція платіжних платформ. Платформи, як-от BitPay, дають змогу обмінювати криптовалюту на фіатні гроші, що дозволяє здійснювати платежі за товари та послуги [7].

Криптовалюти поступово набирають популярності в глобальній фінансовій системі, надаючи більш швидкі, доступні та децентралізовані платіжні рішення. В Україні їх використання розвивається і стає особливо важливим у світлі глобальних викликів і воєнної ситуації.

5. Оплата через QR-коди. Ця технологія дозволяє здійснювати платежі, зчитуючи спеціальний код, що робить її зручною для малого бізнесу та закладів, які не використовують платіжні термінали.

Оплата через QR-коди стає все популярнішою завдяки своїй простоті, швидкості та доступності. Вона дозволяє здійснювати транзакції, просто скануючи код за допомогою смартфона, що робить цей метод універсальним для підприємств і споживачів [32].

Оплата через QR-коди працює наступним чином:

1. Продавець генерує унікальний QR-код, який містить дані про суму платежу, реквізити рахунку та призначення платежу.
2. Користувач сканує цей код через мобільний банківський додаток або платіжну платформу.
3. Після сканування користувач підтверджує платіж, і кошти миттєво надходять на рахунок продавця [58].

Ця технологія є сучасним і зручним рішенням для багатьох сфер економіки. В Україні вона швидко набуває популярності, сприяючи розвитку цифрових фінансових послуг.

6. Open Banking (відкритий банкінг) – це модель, що передбачає обмін фінансовими даними між банками та сторонніми компаніями через API (інтерфейси програмування додатків). Цей підхід дозволяє розширювати функціональність платіжних систем, сприяти інноваціям і надавати клієнтам більше зручності та вибору.

Open Banking може застосовуватися у платіжних системах для:

1. Інтеграція платіжних сервісів. Сторонні платформи, як-от Google Pay, PayPal або локальні фінтех-рішення, можуть здійснювати прямі перекази між банківськими рахунками користувачів.

2. Управління грошовими потоками для бізнесу. Сервіси, інтегровані з Open Banking, дозволяють компаніям автоматизувати фінансові процеси, перевіряти залишки на рахунках і прогнозувати грошові потоки.

3. Персоналізовані фінансові поради. Сторонні додатки можуть надавати рекомендації щодо бюджетування, аналізу витрат та заощаджень на основі даних про транзакції клієнта.

4. Платежі між рахунками (A2A). Open Banking дозволяє здійснювати безпосередні перекази між банківськими рахунками, оминаючи традиційні платіжні мережі, що знижує комісії [74].

Окрім зауваженого вище, важливим трендом є і адаптація з боку державних органів та центральних банків ідеї випуску власної цифрової валюти. Цифрова валюта центрального банку є цифровою формою існуючої фіатної валюти, а її впровадження може мати такі переваги, як створення інноваційних платіжних технологій, а також скорочення готівки в обігу. На сьогоднішній день центральні банки приділяють значні зусилля для вивчення потенційних ризиків впровадження цифрової валюти. До основних із таких ризиків можна віднести можливий негативний вплив на фінансову стабільність, ризики кібербезпеки, технологічні ризики тощо [62].

Однією з важливих інновацій у платіжних системах є впровадження Національним банком України нової версії системи електронних платежів – СЕП-4.1, яка має функціональність миттєвих кредитових переказів. Ця система почала функціонувати з 1 грудня 2024 року. Миттєві перекази СЕП дозволяють здійснювати платежі в реальному часі, що значно покращує швидкість та ефективність розрахунків.

Варто зазначити, що введення цієї новації стало можливим завдяки змінам до Закону України «Про платіжні послуги», що набрали чинності 8 листопада 2024 року. Впровадження миттєвих переказів СЕП сприяє розвитку фінансових технологій, підвищенню доступності платіжних послуг та покращенню якості фінансових операцій для користувачів.

Основними перевагами нової версії СЕП-4.1 є:

– Інноваційність. Впровадження функціональності миттєвих переказів є важливим кроком у розвитку платіжної інфраструктури України, що підвищує швидкість і зручність фінансових операцій.

– Прозорість. Система має чіткі умови та правила для всіх учасників СЕП і їхніх клієнтів, що забезпечує рівні можливості для всіх користувачів.

– Доступність. Платежі через СЕП доступні цілодобово, що дає змогу здійснювати операції в будь-який час без обмежень.

Всі учасники системи успішно перейшли на нову версію СЕП-4.1, яка зараз працює безперервно 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Після успішного оновлення, функціональність миттєвих переказів стала доступною для банків, небанківських надавачів платіжних послуг і Державної казначейської служби України. Це значно покращує ефективність платіжних операцій в країні [7].

Безпосередньо до функціональності миттєвого переказу СЕП станом на сьогодні вже підключилися: Національний банк України; АТ «Ощадбанк»; АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»; АТ «СКАЙ БАНК»; АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»; АТ «УКРСИББАНК»; АТ «Укресімбанк»; АТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ БАНК»; АТ «СЕНС БАНК»; АТ «АЛЬТБАНК»; АТ «Ідея Банк» [60].

Згідно з планами, всі учасники системи СЕП повинні поступово підключатися до нової версії СЕП-4.1, залежно від їхніх внутрішніх графіків впровадження функціональності миттєвих переказів. Це дозволить їм пропонувати своїм клієнтам швидкі та ефективні платіжні послуги.

Реалізація функціональності миттєвого переказу є ключовою особливістю оновленої версії СЕП-4.1, яка створює умови для вдосконалення платіжної інфраструктури України. Миттєвий переказ через СЕП дозволяє миттєво зараховувати кошти на рахунок отримувача, що робить процес розрахунків значно швидшим і зручнішим.

Згідно з новими вимогами, надавачі платіжних послуг будуть зобов'язані здійснювати миттєві перерахування коштів з рахунку платника на рахунок

отримувача та одразу інформувати про результати виконання платіжної операції, що сприятиме підвищенню прозорості та довіри до платіжної системи.

Миттєві перекази СЕП, доступні як для фізичних, так і для юридичних осіб, забезпечують суттєві переваги, як для громадян, так і для бізнесу, а також мають позитивний вплив на економіку України.

Для громадян:

- Швидке зарахування коштів. Перекази здійснюються в реальному часі, що є важливим при оплаті за товари та послуги.
- Зручність ініціювання платежів. Користувачі можуть здійснювати платежі через платіжні застосунки надавачів послуг, а також зручно передавати реквізити за допомогою QR-кодів чи Deeplink [58].

Для бізнесу:

- Зменшення операційних витрат. Враховуючи тарифну політику СЕП, бізнес може ефективно знижувати витрати та оптимізувати управління ліквідністю.
- Покращення обслуговування клієнтів. Цілодобова доступність миттєвих платежів через СЕП підвищує рівень зручності для користувачів.

Для економіки України:

- Прискорення цифровізації. Миттєві перекази сприяють розвитку безготівкових розрахунків, що позитивно впливає на цифровізацію фінансових послуг.
- Посилення конкуренції. Збільшення конкуренції між платіжними системами та сервісами стимулює зниження вартості операцій та підвищення прозорості.
- Інтеграція з міжнародними системами. Миттєві перекази можуть бути інтегровані з міжнародними платіжними системами, зокрема, з системою ЄС, що відкриває нові можливості для міжнародних фінансових операцій [58].

Загалом, миттєві перекази СЕП мають важливу роль у розвитку платіжної інфраструктури, сприяють зростанню цифрової економіки та підвищенню якості фінансових послуг для громадян і бізнесу.

Отже, запровадження СЕП-4.1 з функціональністю миттєвих переказів – це революційна зміна для фінансової системи України, яка забезпечить підвищення ефективності, доступності та безпеки платіжних послуг для всіх учасників ринку.

Для удосконалення розвитку платіжних систем в Україні в умовах сучасних викликів можна запропонувати такі шляхи:

1. Створення сприятливого середовища для розвитку інформаційних технологій у платіжній сфері:

– Інвестиції в інфраструктуру для цифрового розвитку: Створення необхідної інфраструктури для підтримки цифрових платежів, зокрема через розвиток високошвидкісного інтернет-з'єднання та сучасних платіжних систем.

– Підтримка фінтех-стартапів: Заохочення інноваційних компаній, зокрема через державні програми підтримки, надання грантів та пільгових умов для їх розвитку.

– Спрощення процедур реєстрації та ліцензування: Спрощення процедур для інноваційних учасників ринку платіжних послуг, зокрема для стартапів і малих компаній [58].

2. Розробка та впровадження сучасного та прозорого законодавства:

– Нормативно-правова база: Оновлення законодавства з урахуванням нових технологічних вимог, включаючи питання цифрових грошей, криптовалют, блокчейн-технологій, захисту персональних даних та боротьби з кіберзагрозами.

– Регулювання використання криптовалют: Створення чітких правових норм, які забезпечують використання криптовалют і цифрових активів, що дасть змогу Україні стати конкурентоспроможною на світовому фінансовому ринку.

3. Широке використання штучного інтелекту та аналізу великих даних (Big Data):

- Автоматизація процесів моніторингу та виявлення ризиків: Використання ШІ для забезпечення безпеки фінансових транзакцій, аналізу поведінки користувачів і прогнозування можливих ризиків у платіжних системах.

- Блокчейн-технології: Впровадження блокчейн для покращення прозорості та надійності фінансових транзакцій [62].

4. Розширення мережі платіжних терміналів та мобільних рішень:

- Мережа платіжних терміналів: Активне розширення і модернізація мережі терміналів для безготівкових розрахунків, що забезпечить зручність та доступність платіжних послуг для громадян у будь-якому регіоні країни.

- Поліпшення інтерфейсів мобільних додатків: Розробка більш інтуїтивно зрозумілих та безпечних мобільних додатків для здійснення платежів, впровадження інноваційних технологій, таких як мобільні платіжні рішення та цифрові гаманці.

- Зменшення вартості еквайрингу: Розробка механізмів для зниження витрат на еквайринг, що дозволить знизити комісійні збори для бізнесу [32].

5. Стимулювання розвитку та підтримка національних платіжних систем:

- Підтримка національних платіжних платформ: Розвиток національних платіжних систем для забезпечення незалежності країни в платіжній сфері, зменшення залежності від іноземних систем, а також посилення конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

- Інтеграція з міжнародними платіжними системами: Можливість інтеграції національних систем з міжнародними для забезпечення доступу до глобальних фінансових ринків [62].

Запровадження таких стратегій дозволить Україні не лише вдосконалити свою платіжну інфраструктуру, а й стати конкурентоспроможною у глобальному цифровому середовищі.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження щодо сучасних платіжних систем та розрахунків в Україні, шляхів підвищення надійності та ефективності їх функціонування можемо зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що електронні платежі через платіжні системи набувають все більшої популярності в Україні, поступово збільшуючи свою частку в загальному обсязі розрахунків. Українці все частіше обирають безготівкові методи оплати, віддаючи перевагу їм над зняттям готівки в банкоматах. Забезпечення доступу до безготівкових розрахунків сприяє підвищенню фінансової інклюзії та полегшує управління особистими фінансами. Протягом останнього десятиліття банківський сектор України зазнав значних змін, викликаних розвитком ринку, суспільно-політичною кризою, пандемією COVID-19 та воєнним станом. Усі ці фактори вимагають від банківського сектору підвищення ефективності контролю за обсягами грошового обороту, фінансовими операціями та управлінням ризиками.

Під платіжними системами розуміють сукупність інструментів, процедур і правил, що регулюють обмін грошовими коштами між учасниками. Платіжні системи забезпечують безперервний рух грошових потоків у державному, комерційному, некомерційному секторах, а також серед приватних осіб. Під впливом науково-технічного прогресу ринок платіжних послуг активно цифровізується, і до традиційних процесів надання послуг підключаються нові учасники: роздрібні мережі, постачальники послуг, мобільні оператори та інші нефінансові суб'єкти. Платіжні системи виконують стратегічну роль у забезпеченні стабільного функціонування економічних процесів, ефективному розподілі фінансових ресурсів і підтримці безпеки в рамках міжнародної та внутрішньої економіки.

2. Дослідження сучасного стану платіжних систем було проведено на базі АТ «АБ «РАДАБАНК»» який є українським універсальним комерційним банком, який надає широкий спектр фінансових послуг для різних категорій

клієнтів. На основі аналізу фінансової звітності банку встановлено, що активи та зобов'язання банку протягом 2019-2023 рр. мали позитивну динаміку до зростання. Аналіз капіталу банку свідчить, що протягом аналізованого періоду спостерігалось стабільне зростання власного капіталу банку, що вказує на ефективне управління ресурсами та прибуткову діяльність.

Чистий прибуток банку також демонструє позитивну динаміку, досягнувши 161,87 млн грн у жовтні 2024 р. Це найвищий показник за період, що свідчить про ефективність діяльності банку, незважаючи на певні ризики та зростання витрат.

Загалом, банк демонструє впевнений розвиток, однак для підвищення ефективності необхідно акцентувати увагу на управлінні витратами та диверсифікації джерел доходів.

Аналіз даних про кількість електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв, які використовувались для здійснення операцій з платіжними картками показав, що протягом аналізованого періоду спостерігається деяке скорочення кількості електронних платіжних засобів і платіжних терміналів, що свідчить про зміну уподобань клієнтів, які, ймовірно, переходять на безконтактні або цифрові платіжні рішення. Проте, кількість банкоматів залишалася відносно стабільною, що вказує на підтримку фізичної інфраструктури для обслуговування клієнтів, навіть в умовах зростання цифрових технологій.

3. Аналіз сучасного стан розвитку платіжних систем в Україні в умовах воєнного стану показав, що спочатку повномасштабної війни чисельність банків в Україні змінилась і станом на 01.01.2024 року становила 63 банки.

З початком війни банківська система України продовжила функціонувати майже безперебійно в регіонах, де умови залишаються безпечними для клієнтів і працівників. Було забезпечено роботу відділень, організовано постачання готівки, збережено персонал і забезпечено стабільне надання онлайн-послуг. Водночас події, пов'язані з операційними ризиками, завдали банкам значних збитків.

В умовах воєнного стану в Україні платіжні системи стали ключовим елементом фінансової стабільності країни, забезпечуючи безперервність грошових розрахунків, доступ до фінансових послуг та підтримку економіки. Виклики, спричинені війною, спонукали до оперативної модернізації платіжної інфраструктури, підвищення рівня кібербезпеки та впровадження новітніх технологій. Це пов'язано з усвідомленням ключової ролі, яку відіграють платіжні системи у забезпеченні ефективного здійснення центральними банками грошово-кредитної політики та підтримки фінансової стабільності.

Національний банк України здійснює контроль і регулювання діяльності ключових платіжних систем, які забезпечують стабільність фінансової інфраструктури це система електронних платежів та національна платіжна система «Простір».

СЕП є ключовою платіжною системою України, яка забезпечує переважну більшість транзакцій між фізичними та юридичними особами, а також між банками й установами Держказначейства. Всі банки-учасники системи мають кореспондентські рахунки, відкриті в НБУ, куди зараховуються їхні власні кошти. Ці рахунки використовуються як операційні для проведення міжбанківських розрахунків. Станом на 1 півріччя 2024 року учасниками системи є 62 банки України, Державна казначейська служба України та Національний банк.

Навіть під час введення воєнного стану, Система електронних платежів продемонструвала високу ефективність та надійність, забезпечуючи безперервний рівень міжбанківських розрахунків. Незважаючи на ракетний терор та обмеження в електропостачанні, система працювала без збоїв, підтримуючи стабільність фінансових операцій в Україні.

Ключовими напрямками розвитку СЕП є: перехід на міжнародний стандарт ISO 20022 для забезпечення більш ефективної та сумісної обробки платіжних транзакцій; впровадження миттєвих платежів (24/7/365), що дозволить здійснювати транзакції в будь-який час без обмежень; розширення

функціональності СЕП для підтримки нових платіжних інструментів та технологій; посилення кібербезпеки у зв'язку з підвищенням загроз в інформаційному просторі; підтримка інновацій та фінансових технологій (FinTech), що включає розвиток платіжних карток і мобільних платежів, таких як безконтактні платежі, мобільні гаманці та інші інноваційні рішення для зручності користувачів.

Попри воєнні обмеження, платіжна інфраструктура в Україні продовжує динамічно розвиватися, про що свідчить зростання платіжних послуг та їхніх обсягів. Крім того, спостерігається збільшення кількості випущених карток, що вказує на підвищення доступності безготівкових методів оплати для більшої частини населення. Ці зміни підкріплюють тенденцію до цифровізації фінансових операцій, що є важливим аспектом економічного розвитку України в умовах війни та післявоєнної відбудови.

4. Дослідження стану розвитку міжнародних платіжних систем в Україні показало, що незважаючи на загальний стабільний і динамічний розвиток платіжних систем, варто зазначити, що в Україні цей ринок в основному контролюється міжнародними платіжними системами, такими як SWIFT, WebMoney Transfer, MasterCard (MasterCard International Incorporated, США); Visa (Visa International Service Association, США) тощо.

5. Проведене дослідження сучасного стану платіжних систем в Україні дозволило виділити основні проблеми та виклики, серед яких: монополізація ринку міжнародними платіжними системами, слабка конкуренція та інноваційна активність; недосконала нормативно-правова база створює перепони до впровадження міжнародних стандартів; недостатні платіжна та фінансова грамотність окремих категорій населення; збитки, руйнування та проблеми банківської системи пов'язані з військовим станом; виклики технологічного характеру, використання застарілих систем, недостатнє покриття Інтернет у віддалених та постраждалих районах, зростання кількості кіберзлочинів; висока доларизації економіки, висока залежність від іноземних валют створює бар'єри для розвитку внутрішніх платіжних систем тощо.

Встановлено, що розвиток платіжної системи в Україні має ґрунтуватися на принципах централізованого управління, уніфікованих правилах і стандартах здійснення розрахунків, а також на здатності оперативно виявляти слабкі місця та ефективно реагувати на ризики, які виникають у процесі проведення операцій. Для підвищення ефективності та надійності національної платіжної системи Національному банку України, як основному регулятору, необхідно продовжувати роботу в цьому напрямі, приділяючи увагу її вдосконаленню.

Водночас важливу роль у цьому процесі відіграють комерційні банки, які мають працювати над зміцненням довіри до національної банківської системи. Зокрема, вони повинні розширювати доступ клієнтів до рахунків через мережі електронного банківського обслуговування, пропонувати ширший вибір роздрібних платіжних інструментів, впроваджувати інноваційні банківські послуги, удосконалювати управління рахунками та системами обробки платежів, а також модернізувати платіжну інфраструктуру.

б. Дослідження використання новітніх технологій у платіжних системах в Україні показало, що подальший розвиток платіжних систем значною мірою визначатиметься такими глобальними трендами як зменшення використання готівки завдяки популяризації платіжних карток і безконтактних платежів під час розрахунків у магазинах; швидке зростання сегмента електронної комерції; активне впровадження цифрових платежів не лише у роздрібній торгівлі, а й у таких сферах, як мобільні P2P-перекази, цифрові грошові перекази, бізнес-платежі тощо;

Однією з важливих інновацій у платіжних системах є впровадження Національним банком України нової версії системи електронних платежів – СЕП-4.1, яка має функціональність миттєвих кредитових переказів. Ця система почала функціонувати з 1 грудня 2024 року. Миттєві перекази СЕП дозволяють здійснювати платежі в реальному часі, що значно покращує швидкість та ефективність розрахунків. Запровадження СЕП-4.1 з

функціональністю миттєвих переказів – це революційна зміна для фінансової системи України, яка забезпечить підвищення ефективності, доступності та безпеки платіжних послуг для всіх учасників ринку.

Зазначимо, що для удосконалення розвитку платіжних систем в Україні в умовах сучасних викликів можна запропонувати такі шляхи: створення сприятливого середовища для розвитку інформаційних технологій у платіжній сфері; розробка та впровадження сучасного та прозорого законодавства; широке використання штучного інтелекту та аналізу великих даних (Big Data); розширення мережі платіжних терміналів та мобільних рішень; стимулювання розвитку та підтримка національних платіжних систем.

Запровадження таких стратегій дозволить Україні не лише вдосконалити свою платіжну інфраструктуру, а й стати конкурентоспроможною у глобальному цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 29. № 3. С. 63–73.
2. Азарова А. О., Теслюк О. В. Проблеми розвитку платіжної системи України та шляхи їх вирішення. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 1. С. 19–22.
3. Архірейська Н. В., Кучкова О. В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8969>.
4. Батієвська О. В. Функціонування електронних платіжних систем та шляхи їх розвитку. П'ятдесят сьомі економіко-правові дискусії : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 26 травня 2021 р.). Львів, 2021. С. 33–36. URL: http://www.spilnota.net.ua/data/ /file_1636117618.pdf#page=33.
5. Безготівкові розрахунки URL : <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash>
6. Безготівкові розрахунки з використанням платіжних терміналів. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-z-vikoristannyamplatijnih-terminaliv-ii-kvartal-2023-roku>
7. Богоявленська Ю. В., Прус В. В. Щоденні проблеми, та перспективність розвитку платіжної системи в Україні. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів III Міжнародної науково-практичної конференції*. Житомир. Житомирська політехніка. 2022. С. 114–115.
8. Вовченко О. С. Напрями розвитку платіжних систем в Україні в умовах європейської інтеграції. *Економічний вісник*, 2022. №4 С. 49-55
9. Гордей О.Д. Використання open banking у банківській системі України: можливості та ризики. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 31 С. 18-24
10. Грицюк П. Ю., Грицюк Ю. І. Особливості захисту електронних платіжних систем у мережі Інтернет. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2023. Вип. 23.10. С. 314–331.

11. Гроші та кредит : підручник /Савлук М. І., та ін.: за ред.: М. І. Савлук. К. : КНЕУ, 2011. 590 с
12. Губернаторов О. А., Войтович О. П. Захист електронних платежів на основі протоколу IPSEC. *Методи та засоби кодування, захисту й ущільнення інформації* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 20–22 квітня 2021 р. Вінниця, 2021. С. 145–146.
13. Директива PSD2 и відкрита банківська сфера. URL: <https://www.swedbank.ee/about/about/baltic/newRegulations?language=RUS>.
14. Дорошенко І. Платити по-українськи. URL : http://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/22/523217/view_print/
15. Євдокімова М. О. Особливості функціонування та проблемні питання розвитку платіжної системи України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3. С. 97–102.
16. Євдокімова М.О. Платіжна система україни в умовах війни URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/35783/1/mk-19-05-23-74-76.pdf>
17. Зайчук М.І. Безпекова складова платіжних систем України URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/02bf16e7-7cc8-4648-8f7b-e3b9ff170c3b/content>
18. Заруцька О. П., Прохорець Т. Б. Особливості функціонування платіжних систем в Україні. *Молодий вчений*. 2023. № 10. С. 882–885. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2023/10/199.pdf>
19. Затоначька Т. Г., Сусленко В. В., Лаврентьев М. М. Трансформація електронних платіжних систем в умовах цифрової економіки. *Цифрова економіка як фактор економічного зростання держави / за заг. Ред О. Л. Гальцової*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 281–297. URL: <http://surl.li/rumdq>.
20. Затоначька Т., Вольвач О. Сучасний стан українського ринку електронних платіжних систем. *Світ фінансів*. 2021. № 2. С. 118–128. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/43480>.

21. Звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку за 2023 рік URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-z-oversaytu-infrastruktur-finansovogo-rinku-za-2023-rik>

22. Ільченко Л. В. Україні перебуває в обігу 110 млн платіжних карток: аналіз НБУ за II квартал. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/4/703895/>.

23. Коваль Н. Особливості функціонування платіжних систем України на сучасному етапі їх розвитку. URL: <http://economy.nauka.com.ua>.

24. Козир Ю. Р. Передумови функціонування електронних платіжних систем. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон – м. Хмельницький, 27–28 квітня 2023 р.). Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2023. С. 502–504. URL: <http://surl.li/>.

25. Козир Ю. Р. Трансформація платіжних систем в умовах цифрової економіки. *БІЗНЕСІНФОРМ* 2023. № 3. С. 103-107

26. Козир Ю.Р. Передумови функціонування електронних платіжних систем *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 квітня 2023 р.). Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2023. 549 с.

27. Козлов В. П. Сучасний стан функціонування електронних платіжних систем в Україні. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 257–263.

28. Козлов В. П., Левченко Н. К. Сучасний стан функціонування електронних платіжних систем в Україні. URL: [https://japfd.donnu.edu.ua > article > view](https://japfd.donnu.edu.ua/article/view)

29. Котенко А.М. Правове регулювання платіжних систем. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 705-709

30. Кочетков, В.М. Гроші та кредит: Навчально-методичний посібник / В.М Кочетков, Д.Г Сироцинський, Н.Ю Андрушко. – 2-е изд. - К.: Вид-во Европ. ун-ту, 2002. - 84 с

31. Кухар А Аналіз міжнародних міжбанківських систем передачі інформації та здійснення платежів URL: <https://www.mtb.ua/money-transfer/item/swift>
32. Лебедик Г. В., Максютенко Н. А., Яценко В. В. Стан та перспективи організації безготівкових розрахунків в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. С. 166–171. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2023/22-2016/38.pdf>
33. Лупенко Ю. О., Ситник І. П. Особливості функціонування сучасної моделі платіжної системи України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 5-6. С. 34–45.
34. Марків Г. В. Трансформація української платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт ISO20022. *Трансформаційні зміни національної економіки в умовах євроінтеграції: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції*. Дубляни. 2021. С. 154–157.
35. Матвеев В. В., Гайдаржинійська О. М., Задорожна А. В. Дослідження теоретичних аспектів організації та здійснення безготівкових розрахунків. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 15. С. 863–866.
36. Міжнародна система S.W.I.F.T. URL: <https://bank.com.ua/swift>
37. Мороз С. А. Розвиток NFC та RFID: використання індуктивних антен у сучасних пристроях ближньої дії. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2024. № 56. С. 363-370
38. Мурашківська І.А. Теоретичні положення забезпечення конкурентоспроможності банківських установ в Україні в умовах становлення цифрової економіки. *Науковий вісник Полісся* 2024. № 1 (28), С. 290-306
39. Назарова І. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 211–224.
40. Назарова І. Сутність та обліково-інформаційне забезпечення електронних розрахунків. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 123–136.
41. Національна платіжна система «ПРОСТІР». URL: https://prostir.gov.ua/uploads/files/PROSTIR_consumer_info_ua.pdf.

42. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
43. Олешко А. А. Інноваційні тенденції розвитку безготівкової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С. 22–25.
44. Офіційний сайт НПС «ПРОСТІР». URL: <http://prostir.gov.ua/prostir/>
45. Платіжні системи : конспект лекцій / укладачі: О. С. Кушнерьов, Т. В. Доценко. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 268 с.
46. Платіжні системи : навч. посібник / [О. Вовчак, Г. Шпаргало, Т. Андрейків]. К. : Знання, 2018. 341 с. URL: <http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/matieres/view/2064/source:>
47. Пожидаєва М. А. Еволюція використання електронних платіжних інструментів: фінансово-правовий аспект. *Правові горизонти*. 2023. № 20 (33). С. 82–87.
48. Поліщук Н., Голда Н. Розвиток національних платіжних систем: проблеми та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2023. Вип. 2. С. 14–23.
49. Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів. Постанова Правління НБУ № 164 від 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22>.
50. Пом'якшені вимоги до здійснення платіжних операцій з готівкою через ПТКС. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pomyaksheni-vimogi-do-zdiysnennyaplatijnih-operatsiy-z-gotivkoayu-cherez-ptks>
51. Про банки і банківську діяльність. Закон України № 2121-III від 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
52. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-142>
53. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
54. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України № 3480-IV від 23.02.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

55. Про фінансові послуги та фінансові компанії. Закон України № 1953-IX від 14.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20>.

56. Регулювання вартості еквайрингу – європейський шлях підтримки державою своїх підприємців. URL: <https://rubryka.com/blog/acquiring-ukraine/>.

57. Річний звіт НБУ 2022. Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=5

58. Руцишин Н. М. Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 75, С 27-35

59. Сагаль О. В. Аналіз розвитку грошової та платіжної інфраструктури в Україні. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки* : матеріали X Всеукр. наук.- практи. інтернет-конф. здобувачів вищ. освіти та молодих учених (м. Умань, 16 листоп. 2023 р.) Умань : УДПУ імені Павла Тичини, 2023. – 641 с.

60. Сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/payment-systems/5a46e3b7627a2082524cbcf6ba44c929>

61. Сайт АТ «АБ «РАДАБАНК»» URL: <https://www.radabank.com.ua>

62. Сергєєва О.С., Матвієнко С.О. Сучасний стан та перспективи розвитку безготівкових платіжних інструментів в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип.3(08). С. 313–316.

63. Ситник І. П. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційно-інтеграційних процесів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики* 2022. Том 6 (47). С. 34-49

64. Ситник І. П. Ризики та захист інформації в оновленій платіжній системі України за принципами «відкритого банкінгу». *Розвиток суб'єктів економічної діяльності в сучасних умовах господарювання*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнар. участю), Харків, 24–25 листопада 2022 року. [Редкол.: Н. М. Матвєєва, І. І. Килимник, О. П.

Коюда]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова та ін. Харків. ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2022. С. 229–231.

65. Ситник Н.С. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*, 2023. № 6 (118) С. 94-99

66. Ставерська Т.О. Літвінова Ю.І. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3625/3555>

67. Тивончук О.І., Хуснулін І.А. Діджиталізація безготівкових розрахунків в умовах війни в Україні *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3516/3445>

68. Трубін І.О. Платіжні системи на основі електронних грошей як складова системи електронних платежів URL: <https://www.ippi.org.ua/trubin-io-platizhni-sistemi-na-osnovi-elektronnikh-groshei-yak-skladova-sistemi-elektronnikh-platezh>

69. Трубін І.О. Платіжні системи на основі електронних грошей як складова URL: <https://www.ippi.org.ua/trubin-io-platizhni-sistemi-na-osnovi-elektronnikh-groshei-yak-skladova-sistemi-elektronnikh-platezh>

70. Трусова Н. В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 257–263.

71. Ушакова О.А. Розвиток платіжних систем в Україні в умовах оновлення законодавства: виклики та перспективи URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/13302/13364>

72. Федішин М., Вовк М. Діджиталізація безготівкових розрахунків в умовах пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2023. № 32.

73. Федосюк Ю. Фінтех у 2024 році: чого чекати. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/4/708359/>.

74. Хом'як К. В. Платіжна система України: проблеми та перспективи розвитку. *Економічні, фінансові та правові процеси в умовах цифровізації*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої

освіти і молодих вчених, м. Ірпінь, 10 листопада 2023. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – 410 с.

75. Чайковський Я. І. Платіжні системи: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. 210 с.

76. Швагер О. А. Актуальні питання правового регулювання безготівкових розрахунків в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. № 57. С. 174–181.

77. Шеметов С. С. Вплив функціонування платіжних систем на розвиток економіки країни

URL:<https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/febb33dd-479f-4024-a933-8460fdee8aaf/content>

78. PayPal. URL: <https://www.paypal.com/ru/webapps/mpp/pay-online>

79. Skrill. URL: <https://www.skrill.com/ru>

80. WebMoney Transfer. URL: <http://www.webmoney.ru/eng/>